REVISTA
CULTULUI MOZAIC

Nr. 389

Anul XXIII • NISAN 5737 • 12 pagini, 2 lei

15 APRILIE 1977

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI, SF. VINERI NR. 9 — TELEFON 15.50.90.

ACEST PESAH AL ANULUI 5737...

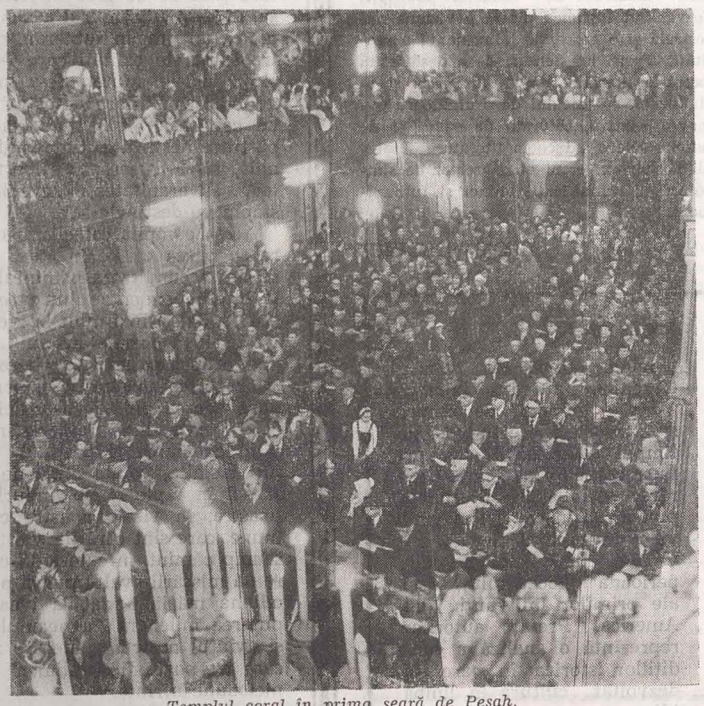

Templul coral în prima seară de Pesah.

„Ma ništana... *Prin ce se deosebește noaptea aceasta de celelalte nopți ale anului ?" Tradiționala întrebare a răsunat și de data aceasta, în primele două seri de Pesah. În căminele credincioșilor, în marea familie a obștei, ea s-a făcut auzită, dovedind că e Seder, că totul e în ordine, că viața noastră — religioasă, comunitară, de familie — își urmează cursul firesc. Cu imensă satisfacție putem consemna acest adevăr în fruntea reportajului despre felul cum a fost celebrat acest Pesah al anului 5737 de către obștea noastră. Cu aceeași satisfacție conducerea Federației l-a putut comunica tuturor celor de peste hotare — de la Paris, Londra și Tel Aviv și pînă la îndepărtata insulă Borbados — care se arătau îngrijorați în privința noastră. Neliniștea lor îngrijorată a primit răspunsul nostru calm și sigur: Beseder, totul e la noi în ordine. Ca în toți anii, vom prăznui sărbătoarea libertății și a primăverii în deplină libertate, după toate regulile și datinile străvechi.*

Și așa a fost. Dar pentru aceasta, a trebuit să se depună o muncă susținută, eforturi considerabile. Căci în afara pregătirilor obișnuite, obștea noastră a avut de făcut față urmărilor puternicului cutremur de pămînt de la 4 martie. După cum se știe, el a pricinuit mari pagube, fiind avariate mai multe temple și sinagogi din București și din țară (printre care Templul coral, sinagoga Malbim, templul de pe strada Nikos Beloiannis etc.) depozite de alimente, sedii ale Federației. Înlăturarea rapidă a urmărilor seismului era o condiție prealabilă pentru a se putea asigura cadrul de desfășurare a sărbătorii. O sarcină grea, complicată, avînd în vedere timpul scurt la dispoziție — trei săptămîni pînă la Pesah. Și totuși, ceea ce părea în primele clipe aproape cu neputință a fost realizat. Pesah 5737 a fost celebrat în toate comunitățile și căminele noastre după toate regulile și datinile străvechi. Cum s-a realizat aceasta ?

UN RĂSTIMP AL MUNCII ÎNCORDATE

Confruntată cu problemele ivite în urma seismului, conducerea Federației a trecut fără ezitare și fără a pierde o singură clipă la rezolvarea lor. În fapt, fără

(Continuare în pag. VI—VII)

V. R.

Cu prilejul sărbătorii de Pesah 5737

VIZITĂ DE FELICITARE

În ziua de 6 aprilie a.c. Excelența Sa d. *Șhamai Cahana*, ambasadorul statului Israel, însoțit de d. *Mordehai Avgar*, ministru-consilier și d. *S. Barkai*, secretar I de ambasadă, au făcut o vizită Eminenței Sale d. Șef rabin și d-nei dr. Rosen, spre a le prezenta tradiționale felicitări cu prilejul sărbătorii de Pesah 5737.

Eminența Sa a mulțumit călduros și a adresat sacerdotale binecuvîntări și urarea *Hag Kașer Vesameah* coreligionarilor din Israel și din obștiile evreiești din întreaga lume.

MESAJ AL CONGRESULUI MONDIAL EVREIESC

Într-un mesaj adresat Eminenței Sale de către d. Armand Kaplan, directorul departamentului de relații internaționale al Congresului Mondial Evreiesc, se spune: „Vă adresăm Dv., doamnei dr. Rosen și membrilor obștei evreiești din România cele mai călduroase urări de Pesah. Noi nu uităm că România și comunitatea evreiască din această țară a avut mult de suferit de pe urma teribilului cutremur de pămînt. Știm că în pofida greutăților, privirile Dv. sînt îndreptate cu încredere și speranță spre viitor.

Dorim ca sărbătorirea de Pesah să întărească credința și curajul comunității pe care o conduceți cu atîta înțelepciune".

Plecarea în S.U.A. a Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen

În ziua de 11 aprilie a.c. Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a părăsit țara plecînd la New-York, unde va lua parte la ședința comisiei de alocații bugetare a lui Memorial Foundation.

La plecarea pe aeroportul internațional Otopeni au venit să-l conducă și să-iureze drum bun: d-na *Amalia dr. Rosen*; prim-rabin *I. M. Marilus*; *Emil Sechter*; secretar general al F.C.E. (M); *Daniel Segal*, președintele Comunității evreilor (M) din București; *Victor Rusu, prim-redactor* al „Revistei cultului mozaic"; *Iosef Felea* și *Theodor Blumenfeld* președinți de secție în cadrul F.C.E. (M).

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

Lubavitcher Rebe a împlinit 75 de ani

Un corifeu al iudaismului contemporan

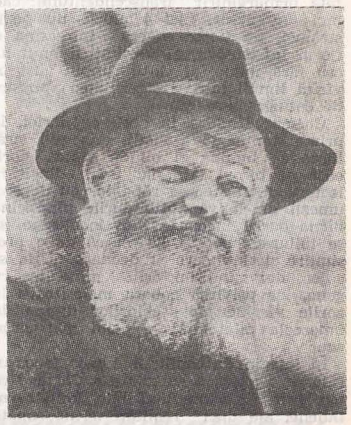

„Ufaratzta yama vekedma... *Și te vei răspîndi în toate direcțiile" (Facerea 28, 14). Acest verset al Torei este tema uneia dintre melodiile favorite ale hasidimilor Lubavitch (Habad). Același verset biblic este deviza actualului conducător al acestei cunoscute mișcări, marele rabin Menahem Mendel Schneerson, pe care aderenții săi din întreaga lume îl sărbătoresc acum cu prilejul împlinirii vîrstei de 75 de ani.*

De la curtea sa rabinică din Brooklin (Statele Unite ale Americii) Lubavitcher Rebe, *cum i se spune cu nespusă venerație și iubire, conduce și îndrumează zi de zi hasidimii săi din zilele noastre. Continuator al unei tradiții de aproape două secole, rabinul Menahem Mendel este unanim considerat a fi una din figurile religioase proeminente. Viața și opera sa alcătuiesc un capitol important în istoria iudaismului secolului al XX-lea, fiind o fericită îmbinare între învățătură și faptă.*

Casa rabinică Lubavitch a fost întemeiată de către rabi Șneuer Zalman din Liady, care a trăit între anii 1745—1813. În întunericul și apăsarea vieții evreiești în condițiile asupririi țariste, învățătura hasidică a Bătrînului rabin — cum este denumit în tradiția hasidică — a însemnat o lumină dătătoare de încredere și speranță. Ctitorul curentului religios Habad (inițialele cuvintelor ebraice Hohma, Binaa, Daat, *inteligență, înțelepciune, cunoaștere) a trăit în mijlocul și pentru credincioșii săi, avînd de suferit pentru ideile sale. Întemnițat de autoritățile țariste, el este izbăvit pe cale aproape miraculoasă, ziua respectivă (19 Kislev) fiind și azi prăznuită în fiecare an cu mare bucurie de hasidimi. Rabinul Șneuer Zalman a scris lucrarea de filozofie religioasă „Tanya", o sinteză originală și profundă a gîndirii abstracte a gaonului din Vilna și fervoarea plină de simțire a lui Baal Șem Tov, creatorul hasidismului. Din această sămînță a răsărit arborele mișcării Habad.*

Născut în anul 1902, la 11 Nisan 5662, rabi Menahem Mendel este fiul renumitului cabalist și erudit talmudist, rabi Levi Iițhak, și strănepotul celui de al treilea Lubavitcher Rebe, Rabi Menahem Mendel din Lubavitch.

De la vîrstă fragedă rabinul a dovedit ascuțimea minții sale. A trebuit să părăsească hederul pentru că era cu mult mai avansat față de ceilalți copii. Tatăl său i-a angajat profesori particulari, dar curînd își însușise tot ce aceștia îi puteau preda. La 13 ani, la Bar Mitzva, era considerat un ilui.

Paralel cu studiile religioase, face strălucite studii laice, absolvind Politehnica din Berlin (unde dobîndește titlul de inginer) și Sorbona (filozofie).

În anul 1941 se stabilește în Statele

(Continuare în pag. V-a)

TELEGRAMĂ

Cu prilejul aniversării zilei de naștere, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a adresat următoarea telegramă:

Marelui rabin
MENAHEM MENDEL SCHNEERSOHN
Brooklyn — New York

Alături de întregul popor evreu, obștea evreiască din România adresează cu adînc respect și cu dragoste maestrului, rabinului și învățătorului nostru rabi Menahem Mendel cele mai bune urări la împlinirea vîrstei de 75 de ani. Fie ca mulți ani de aici înainte să călăuziți pe calea cea dreaptă mulțimea de credincioși, pînă la venirea lui Mesia.

Cu simțăminte de caldă prietenie și adîncă venerație

Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Mesaje de compasiune și solidaritate

Pe adresa Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen continuă a se primi mesaje de compasiune și solidaritate în legătură cu urmările tragice ale cutremurului din 4 martie.

În afară de listele publicate în numerele 387 și 388 ale revistei, s-au mai primit mesaje de la: Organizația mondială a evreilor ortodoxi *„Agudat Israel"* Londra (președinte rabinul Arie Leib Gurvitch); *Delegația Asociațiilor evreiești din Argentina-DAIA* (dr. Nehemia Reznitzki, președinte. Ricardo Gordon, secretar); *Federația Comunităților Evreiești din R.D.G.* (Helmut Aris, președinte); organizația *Young Israel of Kew Gardens Hills* (rabi Fabian Schonfeld, președinte); *Federația Comunităților Evreiești din Ungaria* (dr. Laszlo Harsanyi, vicepreședinte, dr. Seifert, secretar general); rabin *Weisz Marton — Budapesta; Comunitatea evreilor din Varșovia* (Moses Finkelștein, președinte); *Yohanan Cohen*, ambasadorul statului Israel în Finlanda (fost ambasador la București), *Nissim Gaon*, președintele Uniunii mondiale a evreilor sefarzi — Geneva.

LUMEA LUI BRUNO SCHULZ

În ziua de 19 noiembrie 1942, pe străzile ghetoului din orășelul galițian Drohobîci, un glonte tras de un ofițer hitlerist punea capăt vieții unuia dintre marii scriitori ai Poloniei și ai Lumii : Bruno Schultz. Scriitorul a lăsat în urma sa două volume de proză, *Prăvăliile cu scorțișoară* și *Sanatoriul timpului*, o nuvelă, *Cometa*, scrisori de o mare valoare literară și mai multe desene și gravuri, cu ilustrații pentru propriile-i volume, autoportrete sau chipuri din orășelul natal, transfigurate — ca și eroii din proza sa — de viziuni fantastice și obsesive.

Sub titlu *Manechinele*, cele două volume au apărut de curînd și în limba română (în traducerea excelentă a lui Ion Petrică), eveniment care ne prilejuiește și nouă pătrunderea într-un univers fascinant, în care filonul biblic ocupă un loc primordial. În lumea fabuloasă a copilăriei creată de Bruno Schulz — o copilărie sugerînd o mitică epocă de aur — evenimentele repetă sau evocă aluziv scene, situații și ritualuri biblice. Al doilea volum, *Sanatoriul timpului*, se deschide chiar cu un minunat elogiu al Cărții, văzută ca un „postulat", un Cod esențial al vieții, izvor al înțelegerii lumii și al fanteziei :

„Îi spun simplu Carte, fără nici un determinant, fără nici un epitet, dar în această abstinență și restricție mocnește suspinul neputinței, capitularea tacită în fața nemărginirii transcendentului, căci nici un cuvînt, nici o aluzie nu poate străluci, nu poate sugera mireasma și fiorul înfricoșării, al presimțirii unui lucru fără nume, al cărui simplu gust pe vîrful limbii întrece capacitatea noastră de entuziasmare. (...)

Cartea.. Undeva în zorii copilăriei, în prima dimineață a vieții, orizontul strălucea de lumina ei blîndă Stătea glorioasă pe biroul tatii, iar tata, adîncit în lectura ei, îi ștergea răbdător cu degetul umezit de salivă abțibildurile pînă cînd hîrtia oarbă începea să se încețoșeze, să se tulbure, apoi să licărească de o presimțire desfătătoare și deodată hîrtia se cojea, dezvelind un ochi miraculos ca gene, iar privirea cobora moleșitoare în zorile virgine ale culorilor divine, în umezeala minunată a celui mai curat azur".

În imaginația copilului, lumea înconjurătoare e parcă o emanație a Cărții. Numai prin raportare la Biblie, faptele cotidiene, ale unei realități terne, capătă sens, se înscriu într-o ordine, dar într-o *ordine mitică*, fără a mai păstra însă strălucirea și grandoarea străveche. Imaginile biblice se materializează, copleșesc uneori realitatea banală, îi dau proporție cosmică ; alteori, învinse, se reduc la dimensiuni derizorii. Viața reală e o degradare a Cărții și a mitului. Fantasticul lui Schulz, un fantastic al exasperării și al compensației, se naște astfel aproape imperceptibil, din cea mai banală realitate, ajunsă în punctul critic al autodizolvării și al negării.

Mesagerul Cărții, dar un mesager bătrîn, bolnav și „eretic", este Tatăl, stăpînul acestui univers, aflat într-un continuu declin. În *Prăvăliile cu scorțișoară*, prooroc bolnav, în „dialog amenințător" cu Demiurgul, tatăl, Jakub (numele său, ca și cel al fiului, Iosif, trimite din nou la prototipuri și filiații biblice), este un fel de magician, un maestru al imaginației, înzestrat cu darul de a reda lucrurilor forța și strălucirea lor originară. Fanteziile sale, care capătă viață și părelnică substanță sub privirile fermecate sau consternate ale copilului, se întemeiază pe o doctrină „eretică", de concurare a creației divine. Este un protest magnific și tragic împotriva platitudinii, cenușiului, împotriva materiei amorfe, proliferată haotic și lipsită de luminile spiritului : „Abia acum înțeleg eroismul solitar cu care el singur a declarat război științei nețărmurite a plictiselii ce amorțise orașul. Lipsit de orice sprijin, de înțelegerea noastră, acest bărbat ciudat apăra pozițiile pierdute ale poeziei. Era o moară fermecată, în ale cărui coșuri se turnau tărîțele orelor sterile, pentru ca din ele să înflorească toate culorile și aromele plantelor orientale. Obișnuiți însă cu arta excepțională a acestui prestidigitator metafizic, eram înclinați să nu apreciem cum se cuvine valoarea acelei magii suverane cu care ne smulgea din letargia zilelor și nopților pustii.

În absența tatălui — care începuse „să se facă tot mai mic" și să dispară periodic — în absența celui care dă frumusețe și strălucirea vieții, totul redevine cenușiu și searbăd ; oamenii sînt cuprinși de apatie, de o somnolență bolnăvicioasă și grea. Ultimele reîncarnări ale tatălui, unele evocînd metamorfoze kafkiene, sînt tot atîtea încercări ale sale de a se apăra de tăvălugul strivitor al materiei și al legilor biologice.

Micul orășel de provincie devine, ca și Mizilul lui Geo Bogza, locul de desfășurare a unor mari evenimente cosmice, văzute mereu din perspectică biblică. *Strada Crocodililor* e perioada unei Sodome moderne, imperiu de carton al lascivității triviale. O viforniță capătă proporții de apocalips, de dezlănțuire dementă a obiectivelor, în timp ce casele „se ridicau țipînd, cuprinse de paroxism profetic, și preziceau". *Noaptea marelui sezon* este o extraordinară plasticizare a luptei disperate a tatălui pentru apărarea universului său de frumuseți iluzorii. Prăvălia de postavuri a lui Jakub este asaltată, în „noaptea marelui sezon", de „mulțimi mari și întunecate", „o masă informă de bîrfe, de rîsete și de vacarm". Singur sunînd alarma într-un corn uriaș, tatăl, care, înfuriat, capătă proporții gigantice, este un nou Moise, învins de data aceasta, dar care sfidează „vulgul fără chip și individualitate", devorat de pofte joase și ambiții mercantile : „...tata umbla printre încrețiturile și văile acestui fantastic Canaan, umbla cu pași mari, cu brațele răstignite în nori, ca un prooroc ,și trasa hotarele țării cu loviturile inspirației sale. Iar jos, la poalele acestui Sinai înălțat din furia tatii, poporul gesticula, îl hulea și îl cinstea pe Baal, și făcea negoț. Își umpleau brațele de falduri moi, își potriveau postavurile colorate, se înfășurau în dominouri improvizate, în mantii, și vorbeau mult și urît. Tata se înălța brusc deasupra grupurilor de cumpărători, alungit de mînie, și îi dojenea pe idolatri cu cuvinte aspre".

În *Sanatoriul timpului*, regăsim, sub alte înfățișări fantastice, același filon biblic în recompunerea unui mirific univers al copilăriei și al mitului. Relația dintre tată și fiu evocă aici mai vădit relația dintre Iacov și Iosif, într-un joc de aluzii și ambiguități, cu trimiteri subtile și la trilogia lui Thomas Mann. Din perspectivă biblică, lumea modernă a relațiilor dure și vulgare, este din nou pusă sub acuzare. Criza ieșirii din copilărie este marcată de șocul descoperirii declinului treptat și ireversibil al puterii miturilor, putere simbolizată de tatăl lui Iosif.

Un fel de contestatar al vremurilor de decadență este și Șloim, fiul lui Tobias, din *Epoca genială*. „O, crezi tu oare — îi spune el lui Iosif — că eu aș fi furat și aș fi săvîrșit mii de nebunii dacă lumea nu s-ar fi învechit și nu ar fi decăzut atît, dacă lucrurile nu și-ar fi pierdut poleiala și așa departe de strălucirea mîinilor divine ? Ce poți face într-o astfel de lume ? Cum să nu te îndoiești, cum să nu-ți pierzi încrederea, cînd totul este ferecat, închis între ziduri și nu ciocănești decît în cărămidă, ca într-un perete de închisoare ? Ah, Iosife, ar fi trebuit să te naști mai devreme".

Odată cu instaurarea „erei noi", „pustie, lucidă și fără bucurii", asistăm la moartea „definitivă" a tatălui, la cea din urmă metamorfoză a sa înaintea dispariției totale *(Ultima evadare a tatălui meu)*. Firesc, epopeea copilăriei lui Iosif se încheie aici.

Am desprins numai cîteva trăsături dintr-o operă de o mare bogăție de sensuri, încărcată de simboluri multiple, dezvăluind fuziunea dintre o viziune ancestrală și o percepție halucinantă a realității. Proza lui Schulz, de o desăvîrșită expresie literară, amplă, fastuoasă și echilibrată, cu imagini de o uimitoare putere asociativă, saturată de culori și de reflexe solare, aduce în literatura secolului nostru universul unui creator de simboluri cu semnificații adînci și tulburătoare.

LEON VOLOVICI

MEMORII

Irving Howe și Eliezer Greenberg, au editat la New York o antologie de eseuri și memorii scrise în idiș, în timpul ultimilor 80 de ani. Lucrarea cuprinde note literare, sociologice, filozofice, precum și însemnări privind viața în vechiul tîrgușor evreiesc, în ghetourile din perioada holocaustului, ca și ale primilor imigranți din America. Prefața autorilor reprezintă o analiză a condițiilor istorice în care s-a dezvoltat cultura în limba idiș.

MIGUEL DE UNAMUNO: Omagiu limbii ladino

Don Miguel de Unamuno (1864—1936) „filozoful de la Salamanca" a fost una din gloriile intelectuale ale Spaniei timpului său. Ginditor original și artist al cuvîntului, a formulat concepția sa filosofică despre sentimentul tragic al vieții și a pus la baza ei mitul iscusitului hidalgo Don Quijotte de la Mancha. Ca filozof al culturii a oscilat între comandamentul europenizării Spaniei și visul hispanizării Europei într-o ambianță a libertății și umanității. A fost preocupat de destinul culturii spaniole în care includea ca parte integrantă și strălucita cultură multiseculară iudeo-sefardă. S-a manifestat în viață și în scris ca un admirator al valorilor iudaismului în general și ale celor ale iudaismului sefard în special.

In timp ce trăia în exil în Franța, împlinindu-se 50 de ani de la moartea lui Th. Herzl, a trimis revistei „Hasmonaea" din București un mesaj de salut la care a atașat două poezii inedite în limba spaniolă, incluse ulterior în volumul „Cancioneras de la frontera". Prima se intitulează „Cancion del sefardita", iar a doua, „Heine". După numărul festiv al revistei (Anul XII nr. 1—2/929) în care au fost publicate, reproducem mai jos în original și în traducerea subsemnatului prima dintre cele două poezii. Este un virtuoz „cancion" spaniol din 8 versuri scris în formă fixă, cu dublă rimă la emistih și finală, dedicat limbii ladino, ale cărei virtuți le exaltă.

MICHEL ȘORAR

CANCION DEL SEFARDITA

Lengua espanol ladinada. — Con que te horo Sion
Y a ti, Espana la posada, — nido de consolacion
Te apechugare sin miedo — dulce lingua sefardi,
La que manebo en Toledo — cuna de Iehuda Levi,
Lengua de tierno romance — con que Roma nos guio
A valernos en el trance — que el cantiverio nos dio
Para mis resecos labios — eres leche e hidromel
Que enti mamaron los sabios — de nuestro nuevo Israel.

CÎNTUL SEFARDULUI

Iudaică limbă de iberic ram. — Slăveam prin tine Sionul cel drag
Și mîndra Spanie jeleam — al consolării mele prag.
Te voi cinsti fără prihană — sefardă limbă, dulce tril,
Grai din cetatea toledană — unde Iehuda Levi fu copil.
Ești limbă din a Romei viță — ce-a stăpînit pe-aici cîndva
În disperare luminiță — scut în nefericirea mea.
Iar pentru a mea uscată gură — ești lapte dulce, hidromel
din care a supt învățătură — eternul tînăr Israel.

CEEA CE NU POATE FI ÎNFRÎNT

Sub acest titlu, poetul Virgil Teodorescu a publicat în ziarul „Scînteia" un articol din care reproducem.

„Tragedia a trecut de punctul ei culminant. Reacția poporului nostru la cataclism și distrugerile ce s-au abătut asupra țării n-a fost o lungă litanie dezolantă, ci un imn închinat vieții fără moarte și triumfului muncii și forței creatoare.

Poporul român a dovedit, încă o dată, în această clipă fără pereche de grea în istoria sa, în care cutremurul a izbucnit ca un uragan subteran, extraordinarele calități care l-au slujit și l-au ajutat, de-a lungul vicisitudinilor de tot felul, de care n-a dus lipsă, să-și păstreze neștirbită ființa națională, să-și cucerească libertatea, suveranitatea, devenind stăpîn pe destinele sale.

Acest cumplit cataclism, care se părea că e în stare să disloce fecunditatea pămîntului și interdependența dintre regnuri, a dat și mai mult la iveală, în mod exemplar, nu numai dragostea noastră de țară și dragostea noastră de oameni, dusă adesea pînă la sacrificiu, ci și voința dîrză de-a ne împlini chemarea și destinul, uniți laolaltă, voința dîrză de a fi noi în fapte și în gîndurile noastre, în visele noastre comune, care sînt cărările acestui scump pămînt, în cutezanța care dă mișcării ovalul pur și neodihna mării, a dat la iveală puterea milenară a neamului și avîntul nostru de fiecare zi, care nu poate fi de nimeni și niciodată înfrînte."

„ÎN CATASTROFĂ — DEMN DE ADMIRAT"

Sub titlul acesta, ziarul vest-german „Frankfurter Allgemeine" relevă că ceea ce a ieșit în evidență în aceste zile grele în București a fost „nu numai organizarea calmă și precisă a activităților de salvare și înlăturare a dărîmăturilor, ci și strîngerea rîndurilor și dialogul direct, spontan, dintre conducere și popor — un patriotism adevărat și nu unul artificial".

Pe primul plan, continuă ziarul, s-a pus umanismul, cîtînd în această ordine de idei hotărîrile Comitetului Politic Executiv referitoare la ajutorarea familiilor sinistrate. Se menționează, totodată, buna aprovizionare a localităților afectate de seism. Relevînd convingerea populației țării că cele hotărîte vor fi înfăptuite, se spune că românii „în aceste zile de catastrofă au fost demni de admirat".

NOILE BLOCURI ALE CAPITALEI

În aceste zile, constructorii și-au sporit eforturile pentru a scurta termenele de dare în folosință a noilor blocuri de locuințe din Capitală. Pînă la sfîrșitul primului trimestru vor fi date în folosință 5 300 de apartamente, față de 3 000 prevăzute în plan. O grijă deosebită se manifestă pentru calitatea lucrărilor la noile construcții.

Pe urmele unui ghid

Viața evreilor din Scandinavia *este titlul unui ghid ilustrat, editat de Scandinavian Airways, Compania de navigație aeriană suedeză. Scopul prospectului este, firește, să atragă turiști interesați de această temă. Așa că accentul se pune pe obiectivele atrăgătoare din acest punct de vedere. Mergînd însă pe urmele datelor furnizate, se pot afla amănunte cu privire la viața obștiilor din cele patru state scandinave — Danemarca, Suedia, Norvegia, Finlanda. Instituțiile comunitare din aceste țări, în care trăiesc aproximativ 25 000 de evrei, sînt bine organizate, între ele există o permanentă colaborare. Șase rabini îndrumează obștiile respective.*

Prima dintre țările scandinave în care a fost constituită o comunitate este Danemarca. Regele Christian IV a fost cel care, la 1622, a invitat aici un grup de evrei pentru a contribui la dezvoltarea meseriilor și comerțului. O parte erau sefarzi din Olanda, alta așkenazi din Hamburg. În cele mai bine de trei secole care au trecut de atunci, obștea din Danemarca a trăit în armonie cu concetățenii de altă confesiune. Comportarea populației și autorităților daneze a fost cel mai pregnant demonstrată în perioada ocupației naziste. Se știe că danezi au transportat în Suedia, într-o noapte, cu bărcile pe concetățenii lor evrei, spre a-i salva de la deportare.

În prezent, în Danemarca trăiesc aproximativ 8 000 de evrei, cei mai mulți în capitala țării, Copenhaga. Comunitatea administrează două sinagogi, o școală, un restaurant cașer, un centru comunitar, o casă de bătrîni, bibliotecă, club. Ghidul amintit menționează că Biblioteca regală din Copenhaga dispune de una din cele mai bogate colecții europene de manuscrise ebraice, cărți cu tematică iudaică și obiecte de cult evreiești.

Cea mai numeroasă comunitate scandinavă este cea din Suedia: 14 000 de membri (8 000 la Stockholm, 2 000 la Malmö, 2 000 la Gotheborg, ceilalți dispersați în mici localități). Istoria ei începe la 1774, dar obștea s-a constituit mai ales în perioada dintre cele două războaie mondiale. Statutul Suediei a făcut ca această țară să reprezinte un refugiu pentru persecutați de naziști.

În Suedia ființează o secție a Congresului Mondial Evreiesc. Instituția principală o reprezintă însă Federația comunităților. Pe lîngă cele șase sinagogi, funcționează cursuri religioase, iar la Stockholm există un centru comunitar cu o casă de bătrîni și o bibliotecă. Apar trei periodice în limba suedeză. Ghidul lui Scandinavian Airways semnalează impresionantul memorial din granit, ridicat la cimitirul evreiesc de la Selma (suburbie a capitalei suedeze) în memoria victimelor holocaustului.

Comunitatea din Finlanda n-are o istorie prea îndepărtată. Primii evrei care s-au stabilit în țara miilor de lacuri au fost cîțiva ostași din armata țaristă care, pe la 1830, și-au făcut stagiul militar în această îndepărtată provincie. Nu se știe cu precizie cîți locuitori se aflau în Finlanda la proclamarea independenței (în 1917). În prezent numărul lor este de 1 750 (1 300 la Helsinki, 300 la Turku, 150 la Tampere). În fiecare din cele trei orașe funcționează cîte o sinagogă.

Norvegia este țara scandinavă cu cel mai mic număr de evrei: aproximativ 1 000. Majoritatea locuiește la Oslo, dar aproape 150 trăiesc la Trondheim, în apropierea Cercului Arctic. Este cea mai nordică obște evreiască de pe glob. Acolo, la numai 3 grade distanță de Cercul Arctic — cum subliniază ghidul — se află sinagoga din Trondheim, „cel mai nordic lăcaș evreiesc de rugăciune". Comunitatea din Oslo întreține relații cu instituțiile evreiești din Suedia de la care primește sprijin în rezolvarea problemelor ce se pun micii obști locale.

S. GAL

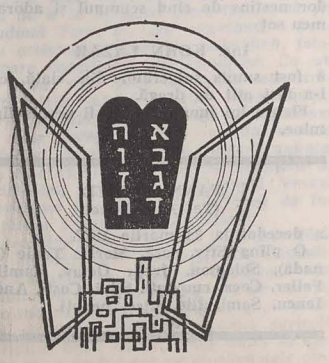

Exotica sinagogă din Venta Prieta

Venta Prieta, o mică localitate mexicană, cu o populație de aproximativ 1 000 de locuitori, se deosebește foarte puțin de celelalte orășele locuite de indieni. Aceleași drumuri prăfuite, străzi nepavate, case scunde. Așa că, deși la distanță de numai o oră de parcurs cu autobuzul de Mexico-City și nu departe de drumul național, foarte rar se abat pe acolo călători străini. Pe cel ce a avut totuși curiozitatea să se oprească la Venta Prieta îl așteaptă o surpriză: în această mică localitate există o sinagogă relativ impunătoare.

Clădirea cu două etaje, din cărămidă, contrastează cu micile clădiri înconjurătoare. În față o grădiniță bine îngrijită; un gard cu poarta încuiată împrejmuiește sinagoga. Aspectul exterior prezintă unele particularități. De exemplu o ușă laterală, îngustă, greu de observat la prima vedere, amintește de vremea maranilor, cînd rugăciunile se făceau pe ascuns. Dacă se trece însă pragul solidei uși principale deasupra căreia străjuiește un *Maghen David*, surpriza continuă. Interiorul este spațios și bine întreținut. Razele soarelui pătrund prin ferestrele cu geamuri colorate, decorate și ele cu *Maghen David* sau desene geometrice. Seara, un mare candelabru de cristal așezat în dreptul altarului luminează întreaga încăpere. Centrul atenției, ca în toate sinagogile, îl reprezintă sulul sfînt. Chivotul care îl adăpostește se află în mijlocul altarului și are un acoperămînt frumos brodat.

O altă ușă duce la o sală destul de mare, care servește drept centru comunitar și școală religioasă. Scaune din material plastic sînt înșirate de-a lungul pereților; o masă lungă, un dulap cu cărți, cîteva măsuțe mici completează decorul. Ceea ce atrage însă de la început privirile este curioasa colecție de imprimate care împodobește pereții: afișe, ilustrații, fotografii, vederi din Israel, reproduceri de cărți religioase, chiar și o placardă medicală cu litere ebraice, de tipul celor din cabinetele oftalmologilor. Prin geamul dulapului se pot vedea cărți: biblii, cărți de rugăciune, dar și cărți laice în limbile spaniolă, ebraică, engleză, franceză, germană. În dulap se află și o carte de oaspeți. Cel ce semnează constată că între o semnătură și alta trece adesea un interval de cîteva luni.

De unde vin cărțile și cine le citește? Cine se ocupă de întreținerea sinagogii și centrului comunitar? Întrebări la care este greu de găsit un răspuns. Totuși, dacă se cer explicații tinerilor care înconjoară imediat, curioși, pe vizitatorul străin, aceștia sînt gata să răspundă dacă — bineînțeles — întrebările sînt puse în limba spaniolă. Dar nici ei nu știu prea multe. Doar cîte un locuitor mai vîrstnic explică că la Venta Prieta comunitatea numără aproape 100 de membri, cam o zecime din populația orășelului. Nimic, în afară de practicile religioase, nu-i deosebește pe locuitorii evrei de concetățenii lor. Modul de viață, portul și chiar înfățișarea sînt asemănătoare localnicilor de origine indiană. Dealtfel li se și spune evrei-indieni. Se pare că ar fi urmași ai maranilor care au venit pe aceste meleaguri prin secolul XVI în perioada împrăștierii provocată de persecuțiile inchiziției.

Evrei-indieni pot fi întîlniți în mod izolat în sate și orășele din întreaga regiune Guadalajara. În unele din aceste mici colectivități se mai găsește cîte cineva care să amintească de cele 600 de familii pe care Luiz de Karbajal, fost secretar al regelui Spaniei le-a adus în Mexic spre a le salva de inchiziție și a le da posibilitatea să-și practice în libertate religia. Karbajal și-a sfătuit oamenii să întrețină relații amicale cu indienii, astfel vor obține pacea mult visată. Populația locală i-a primit cu prietenie și totul a decurs bine pînă cînd inchiziția și-a făcut apariția și aici. Karbajal, însoțit de cîteva familii, s-a ascuns într-un loc îndepărtat și a constituit acolo o așezare agricolă, cultivînd în special citrice. În cel din urmă a fost prins și rămășițele celor 600 de familii s-au împrăștiat, continuînd să ducă viața de marani, adică practicînd religia pe ascuns. În rest ei au adoptat modul de viață al indienilor. Altă versiune susține că spița vechilor marani s-a stins de mult, că ar fi vorba — în fapt — de urmașii unui vechi trib indian convertit cu secole în urmă la iudaism.

Cea mai compactă colectivitate de evrei-indieni din Mexic este cea de la Venta Prieta. Cîțiva din acești „indieni" vorbesc chiar ebraica. Ei dau copiilor lor nume biblice sau ebraice. Respectă mai toate sărbătorile tradiționale, postesc de Iom Kipur, serviciile religioase se oficiază atît în limba ebraică cît și în cea spaniolă. Comunitățile evreiești din Mexic, bine organizate, nu întrețin decît legături sporadice cu micile dar izolatele colectivități de evrei indieni. La Venta Prieta ca și în alte părți, aceștia continuă să ducă o viață spirituală inspirată de tradițiile iudaismului, cu o oarecare tentă de exotism. Ceea ce legitimează oarecum denumirea de evrei-indieni.

S. SEGAL

MEȘTEȘUG

Luna cărții evreiești, manifestare tradițională la New York, a prilejuit — la ultima ediție — o interesantă retrospectivă a unui meșteșug legat de buna păstrare a cărților. Este vorba de supracopertele ornamentale executate din metal sau sidef, meșteșug care a luat naștere pe la mijlocul secolului XVIII. Unele lucrări de acest gen sînt veritabile opere de artă. Cele mai multe ornamente reprezintă simboluri legate fie de profesiunea sau idealurile bibliofilului, fie de conținutul volumului. Cea mai veche piesă prezentată este cea executată în Anglia, la 1746 de către meșterul Benjamin Levi. Ornamentul reprezintă blazonul familiei lui Isaac Mendes din Londra. O altă piesă semnificativă este cea a meșterului Ilia Schor, executată pe la începutul secolului nostru și care are drept motive ornamentale principalele virtuți: Tora (învățătura), Avoda (munca), Ghemilat Hasadim (caritatea).

Un simbol sumbru

Rudolf Hess, fostul locțiitor al lui Hitler, rămîne o temă și un personaj viu discutați de opinia publică vest-germană. Unii vorbesc de un „secret Hess" și vor să descifreze sensurile acțiunilor întreprinse de acest hitlerist mai mult decît notoriu; alții apără „misiunea lui în Anglia" — dar contemporanii lui Hess și actele de acuzare din Nürnberg dovedesc în mod clar și elocvent enorma vină ce apasă pe umerii acestui criminal de război. Omul de încredere al lui Hitler, care a luat parte personal la masacrarea „opoziției" în sînul Partidului Național-Socialist — omul Führerului, care a plănuit și condus „Noaptea de cristal", pogromul din 9 noiembrie 1938, Hess — unul dintre inițiatorii „legilor rasiale de la Nürnberg" nu poate fi socotit nicidecum un „om de paie" al celui de al III-lea Reich. Dealtfel, același Rudolf Hess a fost singurul acuzat la Tribunalul Internațional din Nürnberg care a declarat în mod arogant că nu regretă activitatea sa. A fost condamnat pe viață și întemnițat în închisoarea din Spandau din Berlinul occidental. De atunci au trecut peste trei decenii, tema „Rudolf Hess" părea încheiată, precum a fost încheiată cea mai cruntă și groaznică epocă a istoriei contemporane — dominația fascismului german.

Atunci, în zilele de euforie din 1945, omenirea a crezut că conștiința europeană nu va mai permite niciodată renașterea hitlerismului. Din păcate în ultima vreme în apusul Europei se încearcă de către unii reabilitarea monstrului nazist, reactivarea unor grupulețe neo-fasciste.

Nu de mult „National Zeitung" oficiosul acestor cercuri de extremă dreaptă a publicat sub titlul „Minciuna secolului" o serie de articole în care pur și simplu a încercat să conteste existența Auschwitzului și celorlalte lagăre de exterminare. Același „Național Zeituna" stă în fruntea acțiunii pentru încetarea proceselor întentate contra foștilor S.S.-iști. Pe aceeași linie se plasează și cererea de eliberare a lui Rudolf Hess.

Cum era de așteptat, această tentativă insolentă nu a trecut neobservată. Nu de mult am urmărit o discuție la masa rotundă organizată de televiziunea vest-germană, la care au luat parte foști deportați, juriști, pastori, precum și reprezentanți ai comitetului de eliberare a lui Hess și un istoric sovietic invitat din Leningrad. A fost o discuție vie, fără echivocuri, o evocare a sumbrelor acțiuni hitleriste — din care s-a conturat perfect portretul lui Rudolf Hess — om crud, primitiv, dur, un fanatic al lui Hitler, care multă vreme a avut un cuvînt hotărîtor în destinul a zeci de milioane de oameni.

Un procuror dn Hamburg a făcut rechizitoriul lui Hess enumerînd fapte incontestabile de care acesta s-a făcut vinovat. „Crimele odioase comise de acest om, din anul 1930 și pînă la zborul lui misterios spre Anglia — îl fac pasibil de condamnare la moarte". Un alt participant la dezbatere a amintit că timp de mai mulți ani fiecare hotărîre majoră a Gestapoului a fost semnată de Rudolf Hess. Și se știe cum arătau și ce anume conțineau aceste „hotărîri". Reprezentanții comitetului pentru eliberarea lui Hess au cerut eliberarea acestui „sărman om îmbătrînit în închisori". „Solicităm grațiere și nu achitare" — a precizat avocatul lor. Contraargumentul foștilor deportați, al luptătorilor antifasciști a fost prompt și de netrecut: orice sentimentalism în acest caz ar fi o trădare a morților, orice slăbiciune ar crea un precedent de nepermis, putînd provoca un lanț de achitări. „Un om ca Rudolf Hess — declara un fost deportat olandez — care și-a asumat răspunderea pentru omoruri în masă, care se mîndrea cu încrederea totală a lui Hitler — și care chiar și după „cădere" a rămas un fascist fanatic, nu poate fi grațiat. Am trăda nu numai victimele dar și ideea dreptății".

De ce a devenit „tema Hess" iarăși actuală? Pentru că bătrînul „locțiitor" al Führerului a comis nu de mult o tentativă de sinucidere. Un soldat francez din garda închisorii l-a descoperit la timp și Rudolf Hess a fost salvat. Ultimul mare criminal de război nazist din închisoarea Spandau, după un tratament medical, și-a revenit în celula lui. Această împrejurare a redeschis dosarul Hess iar polemica a căpătat noi dimensiuni. Neofaciștii au lansat zvonul că Hess ar fi fost „lichidat". Pentru combaterea acestui zvon, un grup de ziariști, din care a făcut parte și autorul acestor rînduri s-a deplasat la vestita închisoare Spandau. Pentru mine această deplasare a însemnat mai mult decît pentru colegii mei vest-germani, francezi, olandezi și belgieni: doar aici au stat izolați de lume ucigașii părinților mei, acest loc mi-a dat siguranța că holocaustul nu se va mai repeta niciodată.

Simbolul e sumbru. Emană o putere ciudată. Dar e mai mult decît un bastion, e și un avertisment adresat lumii. Paza închisorii internaționale Spandau e făcută de soldați americani, englezi, sovietici și francezi. Toți tineri născuți după cel de al doilea război mondial. O celulă goală: „Aici s-a sinucis Goering"... Alta „Aici a stat pînă nu de mult Speer, arhitectul Führerului". Înaintăm încet prin coridorul lugubru și în dreptul unei celule ni se atrage atenția: „Dincolo de aceste gratii se află Rudolf Hess"... L-am zărit doar o fracțiune de secundă. Era palid, o privire bănuitoare de bătrîn încolțit.

Sus pe coridoare tocmai se schimba garda. Hess s-a retras la măsuța din celulă. Își scrie memoriile.

Ultimul locatar al închisorii Spandau, trăiește, lucrează — și dacă va avea puterea să scrie adevărul, va putea eventual aduce o contribuție la clarificarea unor evenimente istorice. Dar, oare, dispune el de această putere morală?

DANOS MIKLOS

CARNET

MIERCURI

Miercurea, mai ales toamna, începea în tîrg de marți după amiază. Prin toate barierele se scurgeau spre obor care și căruțe încărcate cu roadele pămîntului și ale trudei omului. Pe nesimțite, tîrgul prindea miros de cîmp încins la soare.

Pe străduțele și ulițele colbuite din tîrgul vitelor, forfota nu contenea nici noaptea. În atelierele scunde ale cojocarilor și croitorilor de surtuce și sumane, lămpile ardeau pînă tîrziu după miezul nopții, ba uneori chiar pînă la ziuă. În încăperea înăbușitoare a brutăriei, calfele, scăldați în sudoare și goi pînă la brîu, frămîntau aluatul din făină neagră de secară amestecată cu tărîță.

Nici Leibuș nu închidea ochii în aceste nopți de marți spre miercuri. Nădejdea lui era toată în această zi de iarmaroc. De asta depindea pîinea numeroasei sale familii — opt sau chiar nouă guri de hrănit, dacă-l puneai la socoteală și pe cel din scutece. Nu, nu era deloc ușor să dai fiecăruia o felie de pîine, fie ea neagră și cu tărîță. Pentru asta el, Liebuș, trudea din răsputeri în acele șase zile ale săptămînii din zori și pînă-n noapte. Avea nu una, ci cîteva meserii: era și ciubotar și petecar, la nevoie se pricepea să pună un geam, ca să nu mai vorbim de dugheana cu sare, gaz și chibrituri ce o ținea în aceeași magherniță ce-i servea deopotrivă de adăpost și atelier.

Avea, cum am spus, cîteva îndeletniciri, parcă spre a ilustra zicala „multe meserii, puține bucurii". Nădejdea lui era însă iarmarocul.

— Dacă îmi ajută Dumnezeu să am miercurea o zi bună va fi și în casa mea sîmbăta sîmbătă — obișnuia să spună.

Leibuș era nelipsit din obor, pe orice vreme. Vara stătea cu limonadă, sifon rece și înghețată de el însuși, se înțelege, preparată. Iarna, samovarul său clocotitor îmbia cu ceai dulce, iar pentru înfometați avea turte din mălai și covrigi.

Miercurea soarele răsărea mai devreme, sau așa li se părea oamenilor tîrgului, dintre care prea puțini își făcuseră somnul. Băieții de prăvălie trăgeau în zori obloanele și se postau la intrare, să îmbie mușterii. Nevestele negustorilor veneau și ele să dea o mînă de ajutor. Erau ani de criză, mătăsurile și țesăturile scumpe zăceau nevîndute în rafturi și ațica și flanelul țărănesc erau unica nădejde a negustorilor. Băieții de la ușă știau prea bine că în această zi se hotărăște dacă la sfîrșitul săptămînii își vor primi sau nu cei cîțiva poli pentru care lucrau cîte 10 și 12 ore pe zi.

Și ulițele înghesuite ale meseriașilor cunoșteau o mare animație. Gheretele curelarilor se învecinau cu magherniițele fierarilor și potcovarilor, înnecate în fum acru de mangal, cele ale rotarilor alături de curțile în care butnarii meșterau la poloboace de toate mărimile. Toți acești meșteșugari vînjoși trăiau la propriu și la figurat în preajma oborului. „Bucata noastră de pîine, spuneau ei, e în mîna lui Dumnezeu și a țăranului. Dacă dă Cel de sus țăranului un an bun, cu ploaie și căldură la vreme, are el pîine și avem și noi".

Toată lumea era grăbită, agitată, agățată cu disperare aproape de această zi de miercuri.

Numai prăvălia lui Șama Salzberger arăta ca și în celelalte zile. Instalat în dosul tejghelii, cu un foliant îngălbenit în față, talmudistul se adîncea în studiu, ca și cum n-ar fi miercuri, ca și cum n-ar exista perceptor și bancă și datorii și toate celelalte ce amărau zilele negustorilor și le goneau somnul nopții.

Cînd și cînd clopoțelul suspendat deasupra ușii vestea ivirea cîte unui mușteriu. Domnul Șama se ridica de la locul său, cu pași osteniți, și se apropia de lada cu cuie, potcoave sau caiele, primea mărunțișul, apoi se întorcea grăbit la foliantul său.

— N-ai mai terminat cartea aceea, domnu Șama? se mira cîte un mușteriu. De treizeci de ani cumpăr de la matale potcoave și tot cu cartea asta te știu....

— Vezi, matale, bădiță, așa e cartea asta că n-o termini niciodată, se scuza, cu un surîs sfios, negustorul-talmudist.

— Dar ce, Doamne iartă-mă, oi fi găsind în ea, domnu Șama?

— Înțelepciunea și înțelesul lumii, bădiță dragă, asta-i cartea asta pentru mine. Uite, chiar și în privința dumitale se află în ea înțelesuri adînci...

— În privința mea, domnu Șama?

— Scrie în cartea aceasta a mea despre un înțelept care a înfățișat în felul ăsta alcătuirea lumii. Cîtă sudoare și cîtă trudă i-au trebuit primului om spre a-și agonisi bucata de pîine! A trebuit să are, să semene, să secere, să treiere, să frămînte aluatul, să-l coacă și numai apoi să-și potolească foamea. Pe cînd eu, a scris mai departe înțeleptul acela, mă scol dimineața și găsesc de-a gata pîinea de trebuință. Dar asta nu trebuie să mă facă să uit recunoștința ce o datorez țăranului și celorlalți care au trudit din greu pentru îndestularea mea.

— Și cum îl cheamă pe înțeleptul ăsta al dumitale, că văd și eu că a gîndit cu înțelepciune...

— Numele n-are cine știe ce însemnătate, mai ales că tot ai să-l uiți... Însemnătate are doar învățătura, conchidea, pentru sine, domnu Șama și-l petrecea pe mușteriu pînă la ușă întorcîndu-se apoi la cartea sa groasă.

În vremea asta oborul zumzăia ca un stup de albine, Leibuș îmbia pe cei însetați să-i cumpere limonada și înghețata, în pragul dughenilor de pe strada Roșiori băieții trăgeau de mușterii, în dosul tejghelelor negustorii, ajutați de nevestele lor, întindeau baloturile de flanea, folosind toată puterea lor de convingere spre a vinde, spre a vinde cu orice preț. Căci erau anii crizei celei mari, polițele erau neonorate, dobînzile creșteau amețitor, spectrul înspăimîntător al falimentului și mizeriei pîndea la ușa fiecăruia. Tîrgul trăia frenetic această zi de miercuri, șubredă barcă de salvare într-un naufragiu iminent.

VICTOR RUSU

Poeții Hagadei

Simplă și mișcătoare este povestirea Hagadei de Pesah. Cîntecele ei pline de dureri și speranțe, savantele ei tălmăciri, imnurile de slavă, sînt tot atîtea monumente de înțeleaptă și umană gîndire. Slovele ei au fost rostite pentru prima oară cu mii de ani în urmă, răspîndind cu însuflețire dragoste de Dumnezeu și de om.

Mari creatori au încercat să imite limba și timbrul povestirilor talmudice. Dar după cum sublimul poeziei biblice a rămas inegalabil pînă în zilele noastre, tot așa a rămas și inspirația proprie acestor minunate povestiri, unică în felul ei.

Hagada a existat ca atare, în timpul celui de al II-lea Templu. Cărțile care și-au primit consacrarea în ritualul religios evreiesc din acele vremuri — și Hagada a fost una dintre primele — nu prea au mai lăsat loc liber generațiilor ulterioare pentru completări și adăugiri. Spiritul creator al poeților din antichitate și din evul mediu nu s-a lăsat însă influențat de această rigiditate a cărților vechi.

Hagada a suferit schimbări după ce forma ei a fost fixată definitiv, în primele secole ale erei noastre. Textului original păstrat cu sfințenie de atunci și pînă azi i-au fost adăugate cîteva poezii, ele constituind un fel de epilog alegoric la povestirea Seder-ului.

La început, Sederul se încheia odată cu golirea celui de al IV-lea pahar de vin, după citirea psalmilor festivi cunoscuți sub numele de „Halel". De aici, încolo o serie de texte sînt menite să schimbe atmosfera solemnă a odelor și savantelor comentarii într-una veselă, zglobie.

Primul care și-a dat contribuția la programul serii pascale cu două frumoase poeme este Elazar Hakalir. Nimic nu se știe despre viața lui, nici măcar nu i-a fost fixat în timp locul în istoria literaturii. Savanții secolului al XII-lea îl considerau tanait, ca unul ce a viețuit cel tîrziu în primul secol al erei noastre. Ceea ce știm despre el este că a fost un virtuos al limbii și un poet extrem de productiv. Din cîntecele sale sinagogale, foarte multe au fost primite în Machzorim (cărți de rugăciune festive) de sărbători, fiind rostite și astăzi în sinagogile noastre. Savanții cred că Elazar Hakalir a trăit prin secolul al VII-lea, probabil în Italia, dar aceste date sînt bazate pe simple prezumții. Cele două poeme, din care se citește cîte una în fiecare seară de Seder, sînt ode care preamăresc minunile săvîrșite de Dumnezeu întru salvarea celor asuprați. De fapt acestea, împreună cu imnul care le urmează, mai aparțin Sederului propriu-zis. Sederul se încheie formal cu o poezie a lui Rabi Iosef Bonfils (Tov-Elem) care a trăit în Limoges, Franța, în secolul al XVI-lea. A fost un cărturar cu mare renume, cunoscut mai ales pentru lucrările lui de exegeză biblică, care sînt pînă în ziua de azi foarte apreciate.

De aici încolo, cuvîntul este dat celui mai mare poet al istoriei: poporul. Ultimele trei poezii cu care se încheie Sederul sînt creații populare pure, care ne cuceresc prin mișcătoarea lor naivitate.

Prima, care începe cu cuvintele „Adir hu" (puternic este El) îl imploră pe Dumnezeu atribuindu-i cu o remarcabilă dărnicie 22 de epitete — să-și reclădească Templul cît de curînd. Poezia apare pentru prima oară într-un Mahzor din Avignon de unde a fost preluată de toate celelalte Hagadot. Poezia a fost în scurt timp înzestrată cu o melodie specială, cunoscută și cîntată pînă în ziua de azi.

Ultimele două poezii sînt cîntate pentru copii. „Echad mi iodea" (cine știe una) este un cîntec didactic, bazat pe simbolurile numerice. Evul mediu cunoaște acest sistem de instruire de timpuriu. Primul care l-a folosit pare a fi fost Eucherius de Lyon, care în a sa: „Formulae spiritualis inteligentiae" urcă în simbolica reprezentare a numeralelor, cu unele omisiuni, de la 1 la 1 000. Asta se întîmplă pe la 450 e.n. Cîntecul nostru o duce numai pînă la 13 și apare pentru prima oară în secolul al XVI-lea în Germania. Autorul e necunoscut.

„Had Gadia" este ultimul capitol al seriei de Seder. Poezioara este scrisă în limba aramee și apare în Germania în secolul al XV-lea. În jurul acestei poezioare s-au dus dispute lungi și furtunoase; într-adevăr e greu de înțeles scopul cu care a fost introdus în Hagada. Comentatorii cabaliști îi atribuie înțelesuri alegorice moralizatoare. Tema este însă populară și are multe echivalențe în folclorul popoarelor europene.

Cert este de asemenea că finalul lui Had Gedia — ideea intervenției decisive a divinității în nesfîrșitul conflict al forțelor lumești — cadrează perfect cu linia povestirilor Hagadei și o ilustrează simplu și elocvent.

A.B.

DECESE

În perioada 26 martie — 10 aprilie 1977, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Blumenfeld Alexandru (82 ani) str. Rozelor 20 Lizetta Carp (55) Colonade 3; Solomon Șfarț (74) Democrației 54; Otilia Foghel (91) Prof. Murgoci 1; Hetty Chern, Alex. Sahia 58; Debora Weinberg (81) Ardeleni 5; Seindla Gantz (51) Drumul Taberii 12; Seiva Moise (66) Rahovei 108; Isac Ghiti (86) Romulus 83—85; Armand Fruchtman (51) Colentina 51; Ruța Simionescu (79) Aurel Vlaicu 122; Roza Feredariu (74) Electricității 21; Lazăr Cuziner (54) Aleea Terasei 4 A; Pascu Baltuch (74) Liviu Rebreanu 9 A; Charlotte Gottesman (65) Pictor Stahi 1; Marcu Șor (83) Bd. Coșbuc 74; Herman Vaidenfeld (67) Moise Nicoară 39; Estera Reler (72) Baterilor 37; Avram Solomon (78) Pantelimon 251; Alfred Ivănescu Dumitrescu (77) Louis Blank 14; Roza Cantaragiu (89) Galați str. Roșiori 13/14; Marcel Rosenstein (85) Focșani, Eroilor 35; Leon Cifer (76) Alex. Moga 2; Belina Moses (76) Gramont 10; Ghizela Grossman (82) Popa Soare 22.

Au trecut 13 ani de la pierderea mult iubiților noștri

SIGMUND L. BEHRMANN
Galați

decedat la 18 aprilie 1964 (6 Iiar 5724) în etate de 93 ani

CLARA S. BEHRMANN
născută Löbel

decedată la 24 februarie 1964 (8 Adar 5724) în etate de 83 ani.

Îi păstrăm pentru totdeauna în inimile noastre.

Cu aceiași profundă durere, soțul și familia anunță că la 8 aprilie 1977 (20 Nisan 5737), s-a împlinit un an de la pierderea iubitei lor

ROZICA Dr. MILSTEIN

Amintirea ei va rămîne pentru totdeauna vie în sufletele noastre.

Îndurerați, Rosina, Ella, Lucy, Relly Berte, Bogdana și Ricu, veri, Coca Klinger și Rozi Diamand, prietene, deplîng moartea dragei lor

HELENE FELDMAN (Lenuța)

în cataclismul din 4 martie 1977.

Roza Aclipei, soră, familiile C. Stelian (Belgia), P. Mălin (Israel), Aclipei Leon, Dorohoi, rudele, prietenii și cunoscuții anunță cu durere pierderea în groaznicul cutremur de la 4 martie 1977 a celor dragi

FANY și Dr. MENDEL ALTERESCU

Amintirea lor va rămîne vie pentru totdeauna.

Berta, soție, Sarina, fiică, Rina, nepoată (Israel) anunță cu durere încetarea din viață a scumpului lor soț și tată

ADOLF MOSCOVICI

fost mai mulți ani președinte al Comunității evreilor din Botoșani și președinte al sinagogii Idiș.

Decedat la data de 24 martie a.c. (5 Nisan 5737) la Botoșani.

Fie amintirea sa binecuvîntată.

În ziua de 17 aprilie 1977 (29 Nisan 5737) se împlinește 1 an de lacrimi și dor nestins de cînd scumpul și adoratul meu soț

Ing. KOHN LAZĂR

a fost smuls fulgerător din viață, care i-a fost atît de dragă.

Figura lui luminoasă va fi veșnic lîngă mine.

FANNI FELLER
(Tel Aviv-Israel)

a decedat la 24 martie 1977.

O plîng Etty, soră, Moritz Tanie (Canada), Solomon, frați, Octav, familiile Feller, Coca, cumnați. Silvi, Costi, Andru, Iancu, Sami, Ilie, Lică, nepoți.

Eminența Sa invitat de onoare la Sederul cursanților de Talmud Tora din București

Un corifeu al iudaismului contemporan

(Urmare din pag. I-a)

Unite, fiind numit președinte al Comitetului executiv al organizației pentru învățămînt în cadrul mișcării Lubavitch, precum și a mecanismului de asistență socială și Oțar Hahasidim editura mișcării. Paralel cu aceste activități, rabi Menahem Mendel scrie tratate hasidice și cabalistice, precum și response la o serie largă de teme legate de Tora.

După moartea rabinului Josef I. Schneerson, în 1950, rabi Menahem M. Schneerson își asumă conducerea mișcării Habad. Sub îndrumarea sa, instituțiile și activitatea mișcării Lubavitch ca și gîndirea habadică, răspîndirea cuvîntului lui Dumnezeu a fost tradusă în fapt prin centre Lubavitch în diferite orașe din Statele Unite și din Canada. Deosebită prin locul și amploarea ei este mișcarea Habad din Israel. Au fost de asemenea înființate sau lărgite centrele Lubavitch din Argentina, Australia, Brazilia, Anglia, Franța, Italia, Africa de nord și de sud, precum și din alte locuri. Pretutindeni așezămintele Habad desfășoară o binecuvîntată activitate religioasă, educativă, de asistență etc.

Editura Lubavitch a publicat cărți de interes evreiesc, în diferite limbi.

În 1953, rabinul a înființat Organizația Lubavitch de femei, iar în 1955 Organizația Lubavitch de tineret. Aceasta din urmă stabilește contacte cu tineri evrei prin vizite făcute în tabere, conferințe și întîlniri. Aceste contacte au determinat și determină pe mulți coreligionari să înțeleagă Idișkeit, identitatea spirituală și locul lor în sînul obștei.

Dacă a fost caracterizat drept un profund erudit, un strălucit organizator și profesor, adepții săi consideră că principala trăsătură a maestrului lor este Ahavat Israel, *dragostea nelimitată față de coreligionari. Într-o mare măsură, dragostea față de frații săi constituie sursa energiei și a realizărilor sale.*

În cei 28 de ani de cînd conduce mișcarea Habad-Lubavitch, rabi Menahem Mendel a realizat un program de educație și învățătură religioasă, care a reaprins dragostea față de iudaism și față de Tora în sufletele a sute de mii de coreligionari. De la Melbourne la Londra, de la Casablanca la Los Angeles, evreii frecventează școlile, centrele comunitare Lubavitch, înființate și menținute datorită eforturilor depuse de conducătorul venerat al mișcării.

Influența sa a depășit de mult limitele comunității hasidice. În predicile și cuvîntările sale înțelepte — care sînt de fiecare dată comunicate către centrele Lubavitch din lume — maestrul se ocupă de toate problemele, de la aspecte ale Torei la evenimente curente ce afectează calitatea și continuitatea credinței. De fiecare dată, rabinul subliniază necesitatea de a se respecta prescripțiile, să fie studiată Tora. El face recomandări pentru activitatea centrelor Lubavitch, folositoare conștiinței credincioșilor. Ca un fir roșu, prin toate cuvintele sale străbate ideia unității depline între învățătură și viață. „Tora, evreii și iudaismul — scrie marele corifeu — nu sînt noțiuni diferite, ele alcătuiesc o singură unitate. Cu alte cuvinte în fiecare amănunt al existenței, fizică sau spirituală, evreul credincios trebuie să fie călăuzit de învățătura Torei și a iudaismului".

Acordînd primul loc pe lista priorităților comunităților evreiești din răspîndire, Lubavitcher Rebe nu neglijează nici activitatea în Israel, unde are de asemenea mii de adepți. Din inițiativa și sprijinul său a luat ființă o așezare agricolă hasidică, Kfar Habad, unde viața de fiecare zi se desfășoară pe coordonatele gîndirii și ale principiilor sale hasidice, școli religioase de toate gradele care contribuie la menținerea învățăturii Habad.

Curentul hasidic Habad a exercitat de timpuriu o înrîurire asupra comunităților evreiești din România. În tîrgurile și așezările din Moldova s-au ivit, încă acum mai bine de un secol, cercuri hasidice care tindeau să trăiască în pietate și credință simplă, pornită din adîncul inimii, așa cum cereau rabinii din fruntea mișcării. Evlavia, credința profundă, felul cinstit și drept de trai al acestor credincioși, a fost remarcat și în afara obștei evreiești, trezind respect și stimă. Semnificativ în această privință este faptul că în limba română a apărut cuvîntul habotnic *(de la Habad), care desemnează un om ce respectă cu zel preceptele credinței sale.*

Sinagogile și casele de învățătură Habad din Fălticeni, Piatra Neamț, Iași și din alte localități au constituit pentru generațiile de credincioși modele de credință și izvoare dătătoare de nădejdi într-o viață mai bună, întemeiată pe principiile generoase ale iubirii între oameni și popoare.

Lubavitcher Rebe este un prieten convins al României și al obștei noastre. Aceste simțăminte le-a exprimat în repetate rînduri, cu prilejul convorbirilor cordiale pe care le-a purtat cu Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, pe care-l prețuiește și a cărui activitate îi este bine cunoscută. Ele și-au aflat o expresie concretă emoționantă chiar acum cîteva zile, cînd s-a primit o donație a lui Lubavitcher Rebe pentru victimele cutremurului de pămînt din 4 martie.

Iată atîtea motive pentru care obștea noastră se alătură tuturor acelora care prăznuiesc în aceste zile pe maestrul și conducătorul mișcării hasidice Habad De aici din sfînta noastră obște, de pe meleagurile Carpaților, pe unde a trecut marele Baal Șem Tov, de aici unde Lubavitcher Rebe a avut și are adepți credincioși, îi adresăm respectuoase felicitări și urări de viață lungă, spre a-și putea continua lucrarea sfîntă întru Tora și poporul său.

UN MARE PATRIARH, UNUL DINTRE DREPȚII POPOARELOR

Cuvînt rostit de Eminența Sa d. Șef rabin dr. MOSES ROSEN la ceremonia funebră pentru Patriarhul Justinian Marina

În ziua de 31 martie a.c. au avut loc funeraliile Patriarhului Justinian. La ceremonia de doliu Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a rostit următorul panegiric.

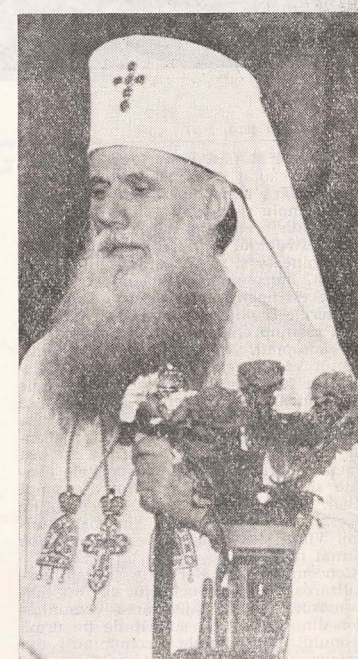

Federația Comunităților Evreiești, clerul și credincioșii cultului mozaic din Republica Socialistă România, aduc prin glasul meu cuvîntul de jale și doliu, precum și prinos de recunoștință și pios omagiu Patriarhului Justinian, ale cărui rămășițe pămîntești le conducem acum pe cel din urmă drum.

Se vor împlini curînd 29 de ani de cînd am pășit în această sală în care ne aflăm acum adunați, spre a prezenta felicitări celui care fusese atunci ales ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române. Privind înapoi spre acești 29 ani în decursul cărora el a păstorit nu numai Biserica Ortodoxă Română, ci ne-a fost tuturor, culte conlocuitoare în Patria noastră, părinte și îndrumător înțelept, putem sintetiza această binecuvîntată activitate, putem face bilanțul acestei nobile misiuni cu cuvintele pe care Cartea Cărților, scumpă și sfîntă nouă tuturor, le folosește atunci cînd vorbește despre cel dintîi patriarh, Avraam, părintele popoarelor אב המון גוים ואברהם זקן בא בימים וה׳ ברך את אברהם בכל

„Și Avraam a îmbătrînit, el a venit cu ale sale zile iar Dumnezeu l-a binecuvîntat în toate pe Avraam" **(Geneza 24—1).**

Patriarhul Justinian a desfășurat o neobosită și multilaterală activitate. Despre multiplele aspecte ale realizărilor sale au glăsuit și vor mai glăsui mulți. Fie-mi îngăduit să încerc a face doar două sublinieri.

Cea dintîi. Luînd în mîini destinele Bisericii în momente hotărîtoare de adînci prefaceri sociale, Patriarhul Justinian a știut să îmbine în mod armonios interesele poporului cu cele ale Bisericii, căreia i-a redat profeticele sale țeluri, ale dreptății sociale și păcii, care stau la temelia oricăreia dintre religii.

Nu numai operele sale scrise, ci întreaga sa osîrdie poartă pe drept cuvînt numele de „Apostolat social". Cuvintele sînt prea sărace spre a exprima uriașa binefacere ce a constituit-o un astfel de om, în astfel de împrejurări, atît în folosul Bisericii și al Patriei.

Cea de a doua. După ani mulți și grei, în decursul cărora ura și zizania au fost semănate între culte, Patriarhul Justinian a instaurat un climat înnoitor, de noblețe și frățietate, în raporturile dintre Biserici.

Depun această mărturie, acum în clipa supremei despărțiri, eu, înfățișătorul celui mai oropsit dintre culte, care a avut atîta de suferit de pe urma nenorocitelor ațîțări rasiste din trecut.

Depun această mărturie că, din primul ceas, am găsit la Patriarhul Justinian o inimă deschisă, omenie și dragoste.

Cu blindețea sa, cu înțelepciunea sa a știut să mă facă pe mine, Rabinul, să mă simt în acest palat patriarhal de parcă m-ași afla la mine acasă iar dînsul, Patriarhul, ne-a fost nouă, comunității evreiești, oaspete scump și drag. A venit să cuvinteze în sinagogă, atît în 1968 cît și în 1972, la sărbătorirea noastră, ne-a cinstit prin dese vizite în locuința noastră, a făcut ca raporturile dintre noi să nu fie numai protocolare, oficiale, ci cu adevărat frățești.

„A îmbătrînit Patriarhul" ואברהם זקן **dar cuvîntul** זקן **bătrîn are în limba sfîntă sensul** ה שקנה חכמה **de acumulare de experiență și înțelepciune.**

„A venit cu ale sale zile" באכים ם **Toate zilele Patriarhului Justinian, toate au fost închinate binelui. El vine acum înaintea Eternei Judecăți, cu toate ale sale zile cu care se poate mindri, căci au fost zilele unuia dintre cei pe drept cuvînt numiți** הסידי אומות העולם **„Dreptții popoarelor".**

Rugînd Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să primească sincereie noastre condoleanțe, ne alăturăm ruga noastră la acea a tuturor cultelor pentru odihna sufletului aceluia care a fost Patriarhul Justinian.

În veci va fi memoria sa binecuvîntată.

L-am cunoscut pe Șalom Alehem

Una dintre cele mai scumpe amintiri ale existenței mele este întîlnirea cu Șalom Alehem. Îmi dau seama că foarte puțini oameni în viață se pot lăuda cu o asemenea întîlnire pe care o datorez părintelui meu, doctorul Sotec Leteanu din Brăila.

Cum a ajuns marele nostru scriitor în casa noastră? Prin faptul că pe lîngă medicină, tatăl meu mai avea o pasiune: literatura idiș și ideea de a transcrie graiul idiș cu caractere latine. Într-o anumită perioadă, se pare că însuși Șalom Alehem nutrea aceeași idee. Fapt este că această preocupare comună i-a apropiat și în cele din urmă l-a adus în casa noastră pe ilustrul scriitor. Faptele s-au petrecut prin anul 1906, în următoarele împrejurări.

Șalom Alehem suferea de o tuberculoză laringiană și, prin corespondență, se tînguia tatălui meu, doctor în medicină, că deși medicii i-au recomandat să plece în țările calde și însorite, cum ar fi, de pildă, insula Capri, este desnădăjduit că nu poate pleca, neavînd banii de trebuință.

Aici nu mai era vorba de un sfat medical, ci de o idee practică: de unde să-și facă, Șalom Alehem, rost de banii, care, toată viața i-au lipsit?

Tatăl meu s-a gîndit și i-a propus să vină în România, în care să facă un turneu, recitînd din lucrările sale.

Fără să-i dea vreun răspuns direct ne-am pomenit cu o telegramă, semnată: „Rabinovici", al cărei text îl reproduc mai jos, după originalul pe care-l păstrez, cu smerenie și nețărmurită dragoste:

„Doctor Sotek-Brăila": „Prezentată la: Piatra-N. nr. 1. 161 —" ora: 12: „Hinkomme Nachmittagszug — kann vorlesen Morgen Abend weil Sanstag-Sonntag Galatz zugesagt". Rabinovici.

Ștampila de sosire a telegramei purta data de 25 aprilie 1906.

Surpriza cea mare vine acum, cînd pe ușa căsuței părintești din Brăila de pe b-dul Cuza nr. 139, intră un om cu plete blonde și ochelari pe nas.

Eu aveam atunci 11 ani și tatăl meu m-a lămurit: acesta este Șalom Alehem.

În chiar seara sosirii lui Șalom Alehem, „Epitropia comunității evreiești" din Brăila, și-a asumat sarcina de a organiza, chiar în „cabinetul" de consultații medicale al tatălui meu, ospățul de gală, servit de o autentică și harnică „sarvern", în respectul deplin al regulilor rituale. În aceeași seară, Șalom Alehem avea să citească din popularele și de-a pururi îndrăgitelor sale glume prin care, în realitate, făcea haz de necaz, copleșit de noianul de lipsuri, care l-au chinuit crunt, toată viața!

Tatăl meu m-a așezat la masă la stînga mult rîvnitului oaspete, iar dînsul s-a așezat pe scaunul din dreapta.

Săli prea mari nu prea existau la Brăila, pe acea vreme, așa că tatăl meu a închiriat, pentru o seară, frumoasa cafenea „Splendid", ținută pe atunci de antreprenorul Filip Cohn.

Tatăl meu, energic și inventiv cum era, era dornic să adune într-o singură seară o sumă cît mai mare pentru idolul și protejatul său. În acest scop, a tipărit bilete de intrare a cîte lei 5 și fiind cam 300 de scaune, a strîns 1 500 de lei, sumă destul de mare în acea vreme.

Ca să ridice moralul lui Șalom Alehem, a prevenit din vreme pe toți amatorii de a-l asculta pe inegalabilul nostru autor să aducă drept cost al biletului de intrare *o singură* monedă, mare, de argint, pe care le-a pus într-o pungă din pînză, groasă, țărănească, și după ce a legat-o la gură, i-a pus-o în palmă

Curînd Șalom Alehem avea să părăsească România, plecînd spre insula Capri.

ALEXANDRU SOTEC LETEANU

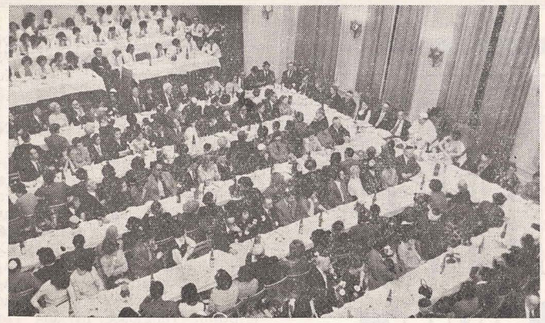

Pesah 5737 la București. — Clișeele 1 și 2 : o parte din oaspeții la Sederul din incinta Templului coral. Clișeul 3 : Sederul de la restaurantul ritual.

Acest Pesah al anului 5737...

(Urmare din pag. 1-a)

vorbe mari și fără gesturi spectaculoase, fiecare a căutat să facă tot ce-i stătea în putință, fără a precupeți timp sau energie. Exemplu și îndemn pentru toți a fost și de data aceasta păstorul nostru spiritual, Șef rabinul și președintele Federației. De dimineața și pînă seara tîrziu se afla la post, îndrumînd, conducînd și coordonînd acest imens efort colectiv. Neistovita sa energie și putere de muncă au uimit în acest răstimp chiar și pe colaboratorii cei mai apropiați. Nu odată am avut sentimentul că energia distrugătoare a seismului a fost anihilată de această energie binefăcătoare, constructivă. Fapt este că ceea ce în primele clipe părea aproape imposibil, a devenit fapt împlinit : stocurile de azimă și făină de azimă au fost evacuate fără pagube din depozitele avariate și puse la loc sigur, tot așa vinul ritual. S-a reușit a se executa reparațiile necesare Templului coral, sinagogii Malbim. Viața și-a recăpătat cursul aproape normal la căminele de bătrîni ș.a.m.d.

Concomitent cu eforturile pentru normalizarea vieții la București, au fost luate măsuri pentru ajutorarea comunităților din țară ce au suferit de pe urma seismului. Președintele comunității din Craiova, unde cele două temple au fost grav avariate, a fost sprijinit să organizeze un lăcaș de rugăciune pînă la Pesah. Reprezentanți ai Federației s-au deplasat în mai multe comunități din Moldova, spre a îndruma operativ, la fața locului, acțiunea de refacere.

GRIJĂ FRĂȚEASCĂ PENTRU SINISTRAȚI

Refacerea sfintelor lăcașe și a instituțiilor comunitare este o misiune de mare însemnătate, dar ajutorarea fraților loviți de nenorocire suprema îndatorire ! Sub acest îndemn al păstorului nostru spiritual s-a desfășurat întreaga acțiune de pregătire a sărbătorii de Pesah. Sinistrații au simțit din plin grija obștei, care a făcut tot ce era cu putință spre a le ușura situația. Prin secția de asistență li s-a pus la dispoziție îmbrăcăminte, rufărie și așternut, masa gratuită la restaurantul ritual, ajutoare bănești. La mesele de Seder ei au fost oaspeții asupra cărora s-a revărsat solicitudinea și simpatia generală.

Nici ceilalți coreligionari care necesită ajutorul obștei nu au fost dați uitării. În afara ajutorului în bani și alimente, de care beneficiază în mod permanent un număr de peste 8 000 de coreligionari bătrîni, bolnavi, lipsiți de familie, s-au acordat ajutoare speciale de Pesah la încă peste 1 000 de persoane. *Pentru ca versetul „Kol dișrih... Oricine se află în nevoie, să vină la noi să celebreze Pesahul“ să nu fie o simplă afirmație, trebuie să ne îngrijim de toți acei ce au trebuință și așteaptă ajutorul nostru“.* Mai mult decît oricînd, acest îndemn al Eminenței Sale a însuflețit și direcționat toată activitatea în această perioadă. Și niciodată el nu a fost mai salutar decît în împrejurările actuale.

CEA DE A 22-A PROMOȚIE

Și în acest an semnalul sărbătorii l-au dat tinerele vlăstare ale obștei, cursanții Talmud Torei. E și în acest fapt un înțeles adînc, căci Pesah este Sărbătoarea primăverii și ei sînt heralzii înnoirii și totodată ai continuității noastre. Sederul lor, prăznuit în scop didactic înainte de cel efectiv, din seara de 14 Nisan, a adus și în acest an mulți coreligionari la Sinagoga Mare. Cu multă satisfacție a fost subliniată buna lor pregătire, faptul că la cursurile noastre de Talmud Tora însușirea limbii sfinte nu este un scop în sine, ci un mijloc de a cunoaște învățătura Torei și tradiția ebraică.

Pentru toate acestea, Eminența Sa d. Șef rabin a felicitat călduros atît pe cursanți, cît și pe dascălii lor inimoși, d-nii Segal și Iacob, care depun atîta rîvnă în împlinirea misiunii ce li s-a încredințat. Aceasta este a 22-a promoție de Talmud Tora a Comunității din București și ca și pentru celelalte, prăznuirea Sederului constituie un moment de neuitat. Și nu numai pentru cursanți — a subliniat Eminența Sa — ci pentru întreaga obște, care vede astfel veriga următoare din lanțul continuității sale.

ÎN PREZIUA SĂRBĂTORII

În acest an, preziua sărbătorii a fost Șabat, ceea ce a pus probleme speciale sub aspect ritual. În vederea îndrumării credincioșilor, d. Șef rabin a elaborat din timp instrucțiuni amănunțite, ce au fost publicate și în revista noastră. După ele s-au orientat cantinele rituale ale obștei din București și din cele 10 orașe din țară.

Acest Șabat premergător Pesahului este denumit *Hagadol, Cel mare* și are între alte semnificații și pe aceea că an de an rabinul adresează o predică specială credincioșilor. În obștea din București tradiția e că această predică e rostită la sinagoga ce poartă numele gaonului Malbim, care a păstorit în secolul trecut. Enoriași din toate sinagogile au venit în număr mare în acest an să asculte pe Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen. Cu toții au sorbit cu nesaț cuvintele înțelepte, subtilele comentarii ale Torei care le-au îmbogățit mintea și sufletul.

UN SEDER PENTRU 2 000 DE OAMENI

Primul Seder a avut loc anul acesta la seara de 2 aprilie. După serviciul divin de la Templul coral, Eminența Sa d. Șef rabin, împreună cu d-na dr. Rosen și cei lalți conducători ai Federației și Comunității evreilor din București, au ținut ca fie de față la Sederele pregătite în săli anexă ale sfîntului lăcaș, precum și la incinta sediului Federației. Cîteva sute de coreligionari care nu au avut posibilitatea de a-l prăznui acasă, au făcut Sederul cu oaspeți stimați și dragi ai obștei. Eminența Sa le-a adresat un cald cuvînt de salut și urarea tradițională *Hag kașer vesameah.*

Profund emoționantă și adînc semnificativă a fost prezența conducătorului nostru spiritual în mijlocul pensionarilor cămineler de bătrîni. Bătrînii sînt mai emotivi, dar lacrimile ce le-au avut în ochi nu erau ale senectuții, ci ele izvorau din simțămînte adînci de recunoștință și mulțumire pentru tot ce se face spre a li se asigura o bătrînețe liniștită și lipsită de griji.

Ca și în anii trecuți, momentul culminant al primelor seri de Pesah l-a constituit Sederul de la restaurantul ritual. Peste 250 de persoane în prima seară și tot atîtia în a doua seară se aflau în jurul meselor sărbătorești. *Mesader,* prăznuitor al Sederului, a fost Eminența Sa, mai inspirat și mai neobosit decît oricînd. Prin verbul său, textul străvechi al Hagadei a căpătat viață nouă, epopeea ieșirii unui popor înrobit pe cărările largi ale istoriei, credinței și libertății s-a înfiripat parcă aevea sub atenția încordată a celor de față„. La aceasta au contribuit minunatele cîntece și imnuri pascale, executate cu măiestrie de corul dirijat de W. Școlnik. Așa cum a afirmat una din distinsele persoane de față, a fost o seară revelatoare, de aleasă trăire religioasă și națională, pentru care se cuvin toate mulțumirile conducătorului nostru spiritual.

Numai la București peste 2 000 de coreligionari au luat parte la Sederele colective ale comunității.

ÎN COMUNITĂȚILE DIN ȚARĂ

Vești bune am primit și continuăm a primi și de la comunitățile din țară. Peste tot au fost asigurate cantități întru totul îndestulătoare de azimă, făină de azimă, vin ritual și alte alimente rituale. Enoriașii din Satu Mare și din alte comunități care și-au exprimat dorința, au primit *Șemira,* azimă executată sub supraveghere rituală specială, adusă din Israel.

În comunitățile cu cantine rituale (Iași, Botoșani, Dorohoi, Bacău, Galați, Cluj-Napoca, Timișoara, Brașov, Arad și Oradea) au fost organizate Sedere colective ce s-au bucurat de o largă participare. Ca și la București, în toate cele 8 zile de Pesah la aceste cantine au luat masa, cu sau fără plată, un număr sporit de persoane, față de restul anului. În afară de aceste 11 comunități, au fost organizate Sedere și de către comunitățile din orașele : Roman, Sibiu, Tg. Mureș, Satu Mare, Baia Mare.

Hasal Seder Pesah... Prăznuirea de Pesah am încheiat-o după toate pravilele și regulile. Tîrziu, după miezul nopții, corul a intonat acordul final la București și în celelate comunități ale noastre. Pretutindeni cu sărbătorească solemnitate, cu sentimentul clar că avem de ce să-i mulțumim lui Dumnezeu, care ne-a învrednicit să trăim și să prăznuim și acest *Hag Haaviv,* Sărbătoarea primăverii, a libertății și a speranței.

DEMOGRAFIE

Conform statisticii publicată de „American Jewish Year Book“, ediția pentru anul 1977, în prezent numărul total al evreilor este de 14 145 000, o descreștere cu aproximativ 86 000 față de anul precedent. În Europa se află aproape 4 000 000, în S.U.A. 5 800 000, în Israel 3 000 000.

Portretul unui luptător în războiul pentru independența României

DR. FILIP WESTFRIED

Pentru trecătorul grăbit care, absorbit de problemele cotidiene străbate vechea arteră a orașului nostru Calea Dudești, denumirea străzilor reprezintă, desigur, un instrument de orientare cu strictă funcționalitate practică. Dar dacă străzile ar putea vorbi, în foarte multe cazuri ar transpare o istorie care nu este numai personală, ci cu rezonanțe mult mai largi.

În cele ce urmează vom căuta să prezentăm pe acela căruia în semn de recunoștință i s-a decernat numele unei străzi în anii regimului nostru. Strada situată în apropierea poștei Vitan, perpendiculară pe Calea Dudești și paralelă cu străzile Petre Carp și doctor Maximilian Popper poartă pe placa indicatoare următoarea inscripție : Strada doctor Westfried.

VOLUNTAR ÎN RĂZBOIUL DIN 1877

Născut la 27 aprilie 1854 în București dintr-o familie modestă, Filip Westfried, după ce absolvă școala primară, urmează studiile liceale la gimnaziul „Sf. Sava“, obținînd bacalaureatul în științe și litere în anul 1875.

În același an se înscrie la Facultatea de Medicină din București unde studiază cu asiduitate. Trecînd prin întreaga filieră și prezentîndu-se la concurs, obține după strălucite probe titlul de extern.

Generații de medicinești ai acelor ani i-a fost dat să schimbe liniștea amfiteatrelor cu iureșul cîmpurilor de luptă, saloanele albe ale spitalelor cu vălmășagul lazaretelor militare, meditația asupra manualelor de medicină, cu bubuiturile de tun de la Grivița, Rahova sau Plevna. Tineretul se avîntă în războiul pentru independență, și nimic nu i s-a părut mai firesc lui Filip Westfried decît să ceară, printre cei dintîi, să fie trimis voluntar pe front. Acolo considera că-i e locul „în vîrtejul gloanțelor rătăcite, în freamătul armelor, în vaetele răniților și muribunzilor“. Acest loc era al lui, cum erau ale lor locurile pe care le ocupau atîtea femei și atîția bărbați evrei în „Societatea Israelită“, una din cele 40 de asociații organizate în toate provinciile române pentru ajutorarea frontului.

Filip Westfried a terminat războiul cu numeroase medalii : „Independența Română“, „Serviciul Credincios“, „Trecerea Dunării“, „Medalia Comemorativă Rusească“. Sub postavul vestonului pe care ele fuseseră prinse bătea o inimă înflăcărată de iubirea față de meleagurile natale. Acestei inimi i se adăuga o minte iscoditoare, mereu dornică să găsească noi căi de alinare a suferințelor omenești. Iată cuvintele prin care generalul dr. Carol Davila, inspectorul general al Serviciului sanitar al armatei române, omagia în anul 1878 meritele tînărului medic Iacob Westfried : „...în tot timpul cît a fost chemat a face serviciul la ambulanță, nu i se poate aduce decît laude, în privința credinței, pentru care îmi exprim mulțumiri“.

Mulțumirile patriei au însemnat pentru cel căruia i-au fost aduse, îndemnul de a se perfecționa în nobila profesiune aleasă. Toți profesorii care îi dirijează internatul și practicile spitalicești — Fialla, Vlădescu, Alexianu, Marcovici, Turnescu, Capșa, nume ilustre ale timpului — îl apreciază și îi prevăd un viitor strălucit. Acest viitor avea să se clădească pe calitățile incontestabile ale omului : inteligență vie, abnegație față de semenii săi, putere neostenită de muncă.

Paul Westfried obține, în martie 1882, diploma de doctor în medicină și chirurgie. Urmează apoi specializarea la celebre școli de medicină ale vremii, la Paris și la Viena.

CAVALER AL ORDINULUI „COROANA ROMÂNIEI“

Întors în țară se consacră activității sale la spitalul „Caritas“ din București. Aici va lucra d-rul Filip Westfried, apreciat de pacienți și stimat de colegi, pînă la sfîrșitul vieții sale. Înfruntînd greutățile și vicisitudinile vremii, el devine — datorită meritelor sale, șef al serviciului ginecologic și trebuie considerat — împreună cu doctorii Wertheim, Steiner și Schachmann — drept unul din cititorii spitalului „Caritas“. Se știe că, de-a lungul deceniilor, acesta a fost nu numai un lăcaș de sănătate, ci și unul de cultură medicală. Sub ochii atenți, exigenți și competenți, ai doctorului Filip Westfried, aici au fost formați multe generații de medici, dintre studenții facultății de medicină din București.

Drept, leal, intransigent, el împletea activitatea sa de medic, cu cea de luptător pentru izbînda omeniei, pentru drepturile civice nu odată contestate și ciuntite, în epoca de după războiul de independență. Ca președinte al Societății Rezerviștilor, doctorul Filip Westfried devine promotorul primei asociații care lupta pentru emanciparea evreilor în România. Memorabilă a rămas participarea sa la **întrunirea publică ce a avut loc în** sala „Dacia“, în noiembrie 1897, cînd cu toate intervențiile unor elemente turbulente, a răsunat puternic dorința evreilor de a obține depline drepturi publice și politice în țara lor natală.

În 1904 meritele multilaterale ale d-rului Filip Westfried capătă o nouă confirmare. El devine cavaler al ordinului „Coroana României“. În anul 1908, cînd se împlineau 30 de ani de la încheierea războiului de independență, fostul luptător pe fronturile acestui război, este înălțat la gradul de medic maior în rezervă.

Spiritul civic înaintat al doctorului Filip Westfried caută, și găsește mereu noi posibilități de manifestare. Timp de patru decenii a fost medicul societății „Fraterna“, mereu gata la datorie, cînd vreunul din membrii acesteia avea nevoie de ajutorul sau sprijinul său. În 1907, „Fraterna“ îi acordă cu recunoștință titlul de membru de onoare. Între timp contribuie la înființarea societății „Junimea studioasă medicală“, organizînd și fondînd de asemenea „Cercul medical“, al cărui președinte activ și de onoare devine ; alături de iluștri colegi de generație — doctorul David Emmanuel, doctorul Beck și alții, face parte din „Societatea Löbel“, care acordă burse studenților săraci, încurajînd talentul, sîrguința, munca celor tineri, care ca și el însuși altădată...

DIN NOU PE FRONT

Neobosit, stăpîn pe secretele profesiei sale, doctorul Filip Westfried a intrat în memoria celor care l-au cunoscut, și în istoria medicinii românești ca un om dăruit cu trup și suflet poporului său. I-a fost dat în anii maturității să lucreze în timpul campaniei militare din 1913, sub conducerea unui alt mare conducător al Serviciilor sanitare ale armatei române : doctorul Ioan Cantacuzino. În lupta cu holera, care decima rîndurile soldaților, a fost inițiată atunci acțiunea, ce avea să rămînă în istoria medicinei, sub numele de „marea experiență românească“. În cadrul acestei experiențe și-a adus contribuția și doctorul Filip Westfried ca medic șef al regimentului 35 — „Matei Basarab“. Noi distincții ale țării marchează rolul jucat de el în alinarea suferințelor omenești : Ordinul „Steaua României“ cu gradul de ofițer, insignele militare „Bărbăție și Credință“, „Meritul Sanitar“, „Avîntul Țării“...

Vîrsta nu stinge elanurile de om, de medic și de patriot ale doctorului Westfried. La chemarea țării îmbracă din nou haina militară și participă la războiul din 1916—1918, conducînd un mare lazaret, luptînd din nou, către sfîrșitul vieții și al carierei sale, așa cum o făcuse la începuturile acesteia, „în vîrtejul gloanțelor rătăcite, în freamătul armelor, în vaetele răniților și muribunzilor“. Cel care a fost alături de poporul său în lupta pentru victoriile de la Grivița, Rahova și Plevna, a fost firesc, alături de cei ce au obținut și victoriile de la Mărăști, Oituz, Mărășești. Curînd după aceste ultime victorii, o boală necruțătoare contractată pe cîmpurile de luptă, aveau să-l treacă pe doctorul Filip Westfried în cele veșnice. Țara l-a onorat cu ultimul său titlu : locotenent colonel post-mortem.

ȚARA NU L-A UITAT

Dar țara n-avea să-l uite. În noiembrie 1945 cînd s-au împlinit 25 de ani de la moartea sa, un comitet de inițiativă, avînd în frunte pe eminentul om de știință prof. dr. C. I. Parhon, a organizat comemorarea doctorului Filip Westfried, „om a cărei activitatea a fost legată de numeroase înfăptuiri fiind unul din cei mai eminenți medici“. Medici de seamă, generali, oficialități ale timpului, au evocat figura doctorului Filip Westfried nu numai ca medic dar și ca patriot. Omul care și-a început viața ca luptător în războiul pentru independență, a continuat să trăiască luptînd pentru ca în țara sa să izbîndească libertatea pentru toți.

I. IEȘANU

Prietenul meu Gherșin Meirovici

Era pe vremea delirului fascist, în sumbra primăvară a anului 1942. În Hușii mei natali — unde mă întorsesem după excluderea din universitate, pentru a căuta o ocrotire, fie ea și precară, sub acoperișul părintesc — ritmurile și certitudinile de odinioară ale vieții erau de mult pulverizate, transformate într-un mit. Fiecare zi se năștea sub un apăsător semn de întrebare : vor trece orele ei fără vreo nouă năpastă ? La 22 martie lovitura a venit dis-de-dimineață. O știre tipărită cu caractere mari, negre, în ziarele sosite din Capitală, vestea condamnarea la moarte și executarea prietenului meu Gherșin Meirovici — a cărui soartă o împărtășise, prin aceeași sentință, încă un tînăr : Dan Mihailovici. Limbajul pervertit al instanței antonesciene — care îi învinuise de „propagandă subversivă“ — nu putea ascunde motivul real pentru care viața le fusese răpită lîngă un zid al crimei : năzuiseră spre o lume mai dreaptă, întrezăriseră o societate în care să înflorească adevăratele virtuți umane.

...Cu 12 ani mai înainte, printre elevii primei clase a liceului din Huși își făcuse apariția o figură necunoscută la jocurile noastre ori la cursurile de pregătire pentru concursul de admitere. Era un băiețel cu ochi extrem de vioi, reflectînd vibrațiile unei sensibilități neobișnuite, neastîmpărul unei minți care, de pe atunci, refuza placiditatea și conformismul. Numele lui : Gherșin Meirovici. Stîngherea la primilor pași printre noi s-a risipit curînd. Plecase de acasă, din tîrgul Sculeni de lîngă Iași, cu o aureolă de copil foarte dotat pentru o carieră intelectuală. În într-adevăr, deși pășise într-o lume străină, s-a remarcat deîndată prin spontaneitatea inteligenței, printr-o dîrzenie la învățătură care uneori devenea de-a dreptul înversunare.

În anii mai mari — cînd, pentru a se întreține, a fost nevoit să dea lecții particulare, deseori epuizante — își rezerva sieși orele tîrzii ale serii, neacceptînd niciodată, oricît ar fi fost de obosit, vreo abdicare de la obligațiile studiului, dictate nu de rigorile catalogului, ci de nepotolita lui curiozitate spirituală. De fapt, manualele aveau pentru el un rol secundar, adevărata lui pasiune erau lecturile extradidactice — de literatură, istorie, sociologie. Limitată la trăsăturile unui studios, imaginea lui ar fi, însă, cu totul incompletă. Era cuceritor prin firea lui deschisă și prietenoasă, în care seriozitatea și umorul se armonizau perfect, prin capacitatea lui de a înfrunta zîmbind dificultățile existenței. Și, mai cu seamă, te impresiona la el o înclinare generoasă către problematica populației evreiești, spre problematica socială largă. În adolescentul de atunci se forma viitorul militant antifascist.

A intrat la Medicină în 1938, într-o perioadă de *numerus clausus* abia mascat și a fost timp de doi ani — pînă la instaurarea regimului fascist — un student valoros al Facultății. Extern la spitalul „Iubirea de oameni“, locuia la căminul „Schuller“, de pe strada Sf. Ioan Nou, unde i-au revenit sarcini obștești, impuse prin nedezmințita lui energie și conștiinciozitate. Mă găseam la el în seara cînd o echipă de legionari a invadat căminul ; studenții evrei au fost sechestrați în camere, iar la porți și în jurul zidurilor au fost așezate plantoane. Ca reprezentant al administrației, i-a înfruntat cu o stăpînire de sine și un curaj de care s-au molipsit toți cei ce fuseseră luați prin surprindere de asaltul huliganic. Și tot el a devenit apoi sufletul unui grup de colegi care s-a ocupat de cazarea foștilor locatari ai căminului. În ce-l privește, și-a aflat un adăpost pe strada Romulus, într-o curte de oameni modești. Cămăruța, cu o fereastră minusculă, în care și-a adus cărțile și bruma de lucruri, l-a găzduit cu intermitențe (pentru că venise epoca trimiterilor în detașamente de muncă obligatorie) pînă în seara de 21 ianuarie 1942, cînd agenții siguranței au așteptat în întuneric întoarcerea lui acasă...

Ceea ce a fost pînă atunci — un caracter ferm și o conștiință convinsă de datoria și posibilitatea omului de a se elibera din condiția de rob înfricoșat — a rămas și mai departe, în cursul anchetei și al procesului. Potrivit celor ce mi-au fost relatate de fratele său — care s-a zbătut să-i ușureze supliciul — crezul lui umanist i-a dat puterea să reziste și atunci cînd a fost pus în lanțuri, și atunci cînd a fost schingiuit, și atunci cînd a ascultat decizia asasină a curții marțiale. Trecuse, pînă a ajunge în celula condamnaților la moarte de la Jilava, prin beciurile jandarmilor și ale siguranței, prin carcerele cazarmei Malmaison.

A fost ucis la 16 martie 1942.

Ziua aceasta nu a fost stabilită la întîmplare. După două decenii, la 12 ianuarie, 1962, ziarul berlinez „Neues Deutschland“ a dezvăluit că moartea lui Gherșin Meirovici și a lui Dan Mihailovici a fost un dar făcut unei delegații naziste conduse de generalul S.S. Stuckart din care făcea parte și unul din autorii legiuirilor rasiste de la Nürnberg, Globke. Delegația a sosit la 17 martie 1942. Abia se stinseseră ecourile împușcăturilor care îi doborîseră pe cei doi în țărîna poligonului de la Jilava.

...Trec adesea prin fața căsuței de pe strada Romulus și reconstitui profilul prietenului meu Gherșin : chipul senin, trupul zvelt, mersul hotărît. Acesta e privilegiul celor dispăruți de tineri dintre noi : păstrează, în amintirea noastră, culorile proaspete ale veșnicei tinereți.

IOSIF MIRCHIN

ISTORIE

Colecția elaborată de comisia de cercetări istorice din Berlinul occidental — din care au apărut pînă în prezent 47 de volume — cuprinde și o serie de documente referitoare la viața obștii evreiești. Printre acestea se notează studiul dr.-lui Iacob Iacobson privind drepturile cetățenești acordate evreilor în perioada 1809—1851 și cercetări privind căsătoriile evreiești în Berlin între anii 1759—1813. De asemenea este publicată biografia lui Moses Mendelsohn precum și o lucrare privind „Reprezentarea populației evreiești în administrația comunală a statelor prusace între 1808—1848“.

ŞTIRI

ידיעות

CONGRES

La San José, capitala republicii Costa Rica, s-a desfăşurat congresul Comunităţilor evreieşti din America Centrală şi Panama, FEDECO. Şedinţa inaugurală a fost onorată de prezenţa Preşedintelui republicii Costa Rica, ce a adresat un salut congresiştilor. Au participat, de asemenea, reprezentanţi diplomatici ai unora din ţările Americii Centrale, precum şi reprezentanţi ai bisericilor. Pastorul Benjamin Nunez, deţinătorul premiului pentru drepturile omului pe anul 1970, decernat de FEDECO, a rostit o cuvîntare de salut.

BIBLIOGRAFIE

La Londra a apărut o lucrare utilă celor interesaţi de problemele iudaice : „International Bibliography of Jewish Affairs 1966—1976". Autoarea, dr. Elizabeth Eppler, arhivistă la Congresul Mondial Evreiesc, a redactat această bibliografie a cărţilor apărute în afara Israelului, fie că autorii lor sînt evrei sau nu. Volumul este împărţit în mai multe subdiviziuni ; sînt înregistrate peste 4 000 de titluri din domeniul istoriei, sociologiei, demografiei, literaturii, artei, etc.

ENCICLOPEDIE

Sub egida Universităţii Oxford au apărut primele două volume al unei enciclopedii consacrată cercetărilor arheologice în Ţara Sfîntă. Lucrarea urmează să cuprindă cinci volume. Cele două volume apărute sînt consacrate cercetărilor efectuate în ultimii 100 de ani. Textele sînt însoţite de desene şi grafice. Comentariile aparţin unor specialişti şi, adesea, reproduc părerile unora dintre participanţii la cercetările respective.

ISTORIE

Editura Albin Michel din Paris a publicat o istorie a comunităţilor evreieşti din Franţa. Autorul urmăreşte prezenţa evreilor pe acest teritoriu de la distrugerea celui de al doilea Templu (primul secol al erei noastre) pînă în prezent. Sînt prezentate transformările prin care a trecut viaţa obştiilor evreieşti în decursul acestor perioade.

JUBILEU

„Jewish Echo", care apare la Glasgow, a intrat în cel de-al 50-lea an de apariţie. Săptămînal de informaţie iudaică, publicaţia cuprinde ştiri din ţară şi de peste hotare, note şi comentarii religioase.

STUDIU

Pentru prima oară a apărut un volum în limba ebraică privind istoria evreilor din Olanda. Bazat pe documente de arhivă, pe istoria comunităţii askenaze şi sefarde, lucrarea d-rului M. M. Huys — fost timp de decenii secretar al Federaţiei comunităţilor din Olanda — cuprinde, printre altele, dezbaterile din Adunarea naţională olandeză, cu privire la emanciparea evreilor. Un capitol special este redactat de Meyer Iacob Perath, unul din fondatorii Institutului de tradiţii şi folclor din Amsterdam.

PREGĂTIRI

Pe lîngă York University din Toronto (Canada) s-a constituit o secţie pentru pregătirea cadrelor didactice, în vederea predării limbii ebraice şi a studiilor iudaice. O grupă specială este consacrată problemelor artei evreieşti. Experienţa acestor grupe va servi ministerului educaţiei la elaborarea programului de studii.

LADINO

Congresul Mondial Evreiesc a hotărît să organizeze o conferinţă consacrată limbii ladino. Aceasta „în scopul omagierii moştenirii sefarde şi a contribuţiei ei la cultura iudaică" se menţionează în comunicatul Departamentului cultural al C.M.E. S-a anunţat, de asemenea editarea unei colecţii a clasicilor evrei în limbile ebraică, spaniolă, engleză şi franceză. S-a alcătuit un comitet care va selecta lucrările ce urmează a fi incluse în colecţie.

ANTOLOGIE

La Ierusalim a apărut o antologie dedicată istoriei obştiilor din Yemen. Cele 21 de studii pe care le cuprinde lucrarea sînt redactate de cercetători originari din această ţară sau urmaşi ai acestora. Studiile se referă la istoria, tradiţiile şi folclorul evreilor din Yemen, la viaţa lor în ţara de origine şi în colectivităţile stabilite în Israel.

CAŞER

Din iniţiativa Şef rabinului Parisului d. Meir Jais a luat fiinţă o asociaţie pentru apărarea consumatorilor de produse caşer. Scopul organizaţiei este nu numai supravegherea aplicării prescripţiilor religioase în domeniul desfacerii produselor caşer ci şi împiedicarea speculei cu asemenea produse.

DESCENDENŢĂ

În Canada au fost acordate, la începutul anului, distincţii unor persoane care au adus servicii deosebite patriei. Printre acestea se numără şi cîţiva fruntaşi ai obştii evreieşti. De numele unuia dintre cei distinşi, Norman Vicker se leagă o amintire interesantă pentru obştea canadiană. El s-a născut la o fermă din Edenbridge, familia sa fiind printre întemeietorii aşezării agricole. Denumirea localităţii are la bază un cuvînt idiş : *Eden* se citeşte *idn*, cuvînt pe care localnicii l-au adoptat.

ANUAR

„The Jewish Year Book 1977" este titlul anuarului apărut în Anglia sub îngrijirea lui Michael Wallach. În afara informaţiilor calendaristice şi a celor de ordin religios, anuarul cuprinde un calendar ebraic pe viitorii 50 de ani. De asemenea sînt publicate date statistice privind comunităţile din diverse ţări ale lumii, precum şi detalii cu privire la organizaţii evreieşti.

FILM

În R.F.G. a fost turnat un nou film consacrat Auschwitzului. Intitulat „Viaţa unui bărbat german", noul film încearcă să redea viaţa fostului comandant al lagărului morţii. Kazimierz Smolen, directorul Muzeului Auschwitz, fost el însuşi deţinut în acest lagăr a fost angajat drept consultant pentru ca filmul să poată reda cît mai veridic cele petrecute la Auschwitz.

ORT

În raportul celei de-a 55-a conferinţe a Federaţiei organizaţiilor ORT (Organizaţii de îndrumare profesională) se menţionează că, în anul 1977, cursurile şcolilor ORT vor fi frecventate de peste 75 000 de elevi. Şcolile ORT funcţionează în douăzeci de ţări.

NUMIRE

În cadrul unei ceremonii festive desfăşurată la Aharon Shuster Synagogue, a avut loc inaugurarea activităţii oficiale de Şef rabin al Comunităţii din Amsterdam, a rabinului Meir Just. D-sa a deţinut în mod interimar această funcţie timp de peste patru ani. Interimatul a fost cauzat de dezbaterile în jurul unificării celor trei şef rabinate askenaze din Olanda. Există un şef rabinat al regiunii Amsterdam, altul al regiunii Haga şi al treilea pentru celelalte regiuni. Proiectul de unificare urmează a fi dezbătut în continuare, deocamdată rabinul Meir Just a fost confirmat Şef rabin al Comunităţii regiunii Amsterdam. (Comunitatea askenază din Olanda numără în prezent 15 000 suflete).

IEŞIVA

Tradiţia renumitei ieşive din Ponevez înfiinţată de rabinul Avraham Cahaneman este continuată de fiul acestuia la Institutul de învăţămînt rabinic cu acelaşi nume din Bnei Brak (Israel). De curînd s-a înfiinţat o secţie a ieşivei Ponevez la Aşdod. Aici funcţionează şi secţii care pregătesc cadre pentru profesiuni laice, dar baza învăţămîntului o reprezintă Tora.

DISC

Cunoscutul muzician Leonard Bernstein este autorul a multor lucrări muzicale de inspiraţie iudaică : Simfonia Kadiş, Simfonia Ieremiahu etc. O ultimă compoziţie a lui Bernstein o reprezintă baletul „Dibuk", inspirat de piesa lui Anski. Compozitorul şi coregraful cu care a conlucrat — Jerôme Robbins — susţin că în opera lor s-au inspirat şi din tradiţiile cabaliste. De curînd muzica baletului „Dibuk" a fost imprimată pe disc. Interpretarea aparţine orchestrei New York City Ballet, dirijată de compozitor.

CARTE

În cadrul activităţii Congresului evreiesc canadian se desfăşoară anual o „Lună a cărţii evreieşti". Ultima ediţie a avut ca temă „Viaţa strămoşilor". Manifestarea s-a desfăşurat în provincia Quebec. În afară de expoziţii de prezentare a cărţilor cu tematică iudaică (scrise în idiş, ebraică, engleză şi franceză) au avut loc conferinţe, simposioane şi întîlniri ale unor scriitori cu cititori.

ANIVERSARE

Sinagoga din Würzburg R.F.G. aniversează în luna martie şapte ani de la inaugurare. Deşi restrînsă din punct de vedere numeric — 150 de suflete — obştea din acest oraş a reuşit să organizeze viaţa comunitară în jurul sinagogii. Există aici un centru comunitar pe lîngă care funcţionează o casă de bătrîni. De Şabat au loc reuniuni, la care sînt invitaţi oaspeţii în trecere prin oraş. La Würzburg s-a aflat în trecut o comunitate evreiască numeroasă. Acum mai ales în preajma sărbătorilor, vin numeroşi vizitatori să se reculeagă la mormintele strămoşilor din vechiul cimitir evreiesc, unul din cele mai vechi din Germania. Viaţa tradiţională a micii comunităţi din Würzburg reprezintă o adevărată descoperire — scria un carespondent într-o scrisoare adresată publicaţiei „Allgemeine Jüdische Wochenzeitung" din Düsseldorf. (În R.F.G. şi Berlinul Occidental se află în prezent aproximativ 29 000 de evrei ; cei mai mulţi în oraşele Frankfurt pe Main, München şi Düsseldorf).

METALOPLASTIE

O interesantă expoziţie de obiecte de cult lucrate din argint a fost prezentată la New York, Chicago, Illinois, Los Angeles. Podoabele sinagogale sînt lucrate de Ludvig Wolpert, care, de preferinţă lucrează în argint. Multe obiecte de cult — menora, ornamente pentru Sefer Tora, pocale — care împodobesc lăcaşurile de rugăciune sînt opera acestui artist sau a elevilor săi. Wolpert a înfiinţat la Ierusalim o şcoală specială de metaloplastie care confecţionează exclusiv obiecte de cult.

Expoziţia itinerantă marchează cea de-a 75-a aniversare a artistului.

DISTINCŢIE

„Medalia celor drepţi" instituită de către Iad Vaşem a fost acordată recent unor doamne care, în perioada holocaustului au ajutat la salvarea unor concetăţeni ai lor evrei. Astfel, doamna Germaine Belinne, împreună cu familia ei au salvat de la deportare 35 de evrei din Belgia, procurîndu-le alimente şi documente de identitate. D-na Lidia van Zwol din Olanda avea doar 15 ani în perioada 1943—45 cînd a făcut parte dintr-un grup care a ascuns 450 de evrei olandezi. D-na Josepha Polanska avea şi ea 15 ani cînd în oraşul ei natal, Rednik, a ascuns timp de 18 luni o familie evreiască.

BIBLIE

În luna aprilie se va deschide la Londra o expoziţie consacrată influenţelor biblice în muzică. Această expoziţie a fost prezentată la Roma, Milano şi Florenţa. Este opera curatorului muzeului muzical din Haifa, dr. Moşe Corelli, care a lucrat timp de 13 ani la colecţionarea pieselor.

דער דאָזיקער פסח תשל״ז

(סוף פון זייט 10)

ברודערלעכע זאָרג לגבי די געליטענע

דאָס רעסטאוריירן פון די מקום-קדוש און פון די קהילהשע אינסטיטוציעס איז א חוב פון גרויסער באַשייטונג, אָבער דער גרעסטער חוב איז ארויסצוהעלפן די אומגליקלעכע געליטענע ברידער. אונטער אַט דעם אָנרעג פון אונדזער גייסטיקער מנהיג הגר״ר יחיל אנטוויקלט די גאַנצע צוגרייטונג-טעטיקייט צו פייערן דעם יום-טוב פסח. די געליטענע פונעם ערד-ציטערניש האָבן געפילט מיט דער פולער מאָס די זאָרג פון דער קהילה, וואָס האָט געטון גלץ כדי צו פאַרלייכטערן זייער מצב. דורכן אַפּסייל פאַר סאָציאַלער הילף האָט מען זיי פאַרטיילט מלבושים, וועש און בעטגעוואַנד, אומזיסטיקע מיטאָגן אין כשרן רעסטאָראַן, געלט-שטיצע. ביי די סדר-מישן זענען זיי געווען די געסט, וועלכע זענען אויפגענומען געוואָרן מיט דער אַלגעמיינער סימפּאַטיע.

סע זענען נישט פאַרגעסן געוואָרן אויך די אַנדערע נויטבאַדערפטיקע יידן אחוץ דער הילף אין געלט און שפּייז, וואָס סע באַקומען געוויינטלעך די אַכט טויזנט זקנים, קראַנקע, אָן משפחות, זענען נאָך אַרויסגעהאָלפן געוואָרן אויך אַנדערע טויזנט יידן. „כדי דאָס קאַפּיטל פון דער הגדה „כל דכסין יתי ויכול״, ווער עס איז הונגעריק זאָל קומען עסן, זאָל נישט זיין א פאַרטעלע איינלאַדונג, דאַרפן מיר פאַרזאָגן אַלע נויטבאַדערפטיקע וואָס וואַרטן אונדזער הילף. „כל דצריך יתי ויפסח״, ווער עס איז א ניצרך, זאָל קומען צו אונדז און פאַראָטען דעם פסח״. אונטער דער לאָזונג האָט דער גייסטיקער מנהיג אונדזערער אָנגעפירט די גאַנצע טעטיקייט אין דער דאָזיקער פערעדאַ. קיין מאָל איז עס נישט געווען אַזוי פּאַסיק ווי אין די דאָזיקע אומשטענדן.

דער 22סטער אַרויסלאָז

אויך היי-יאָר האָבן די יוגנטלעכע פון אונדזער קהילה, די תלמוד-תורה שילער, געגעבן דעם סיגנאַל פאַרן יום-טוב. אויך אין דעם פאַקט איז א טיפער מיין, ווייל פסח איז דער חג-האביב, דער יום-טוב פון פרילינג, און זיי זענען די אַנזאָגער פון באַגייאונג אין אונדזער המשך. זייער „סדר״, וואָס איז געפּראָוועט געוואָרן דידאַקטיש פריער מיט עטלעכע טעג, האָט אויך היי-יאָר פאַרזאַמלט א גרויסן עולם אין דער גרויסער שיל. מיט גרויס סאַטיס פאַקציע איז אונטערגעשטראָכן געוואָרן זייערע קשנטעניש, דער פאַקט וואָס ביי אונדזערע קורסן פון דער תלמוד-תורה איז דאָס לערנען די הייליקע שפּראַך נישט קיין ציל פאַר זיך, נאָר א מיטל צו לערנען תורה און די יידישע סדר״איצע.

דער רב הראשי שליט״א האָט וואַרעם באַגריסט סיי די תלמידים סיי זייערע גטרייע לערער, ה׳ סעגאַל און ה׳ יאַקאָב, וועלכע זענען פלייסיק אויסצופירן זייער חוב. דאָס איז דער 22סטער אַרויסלאָז פון דער תלמוד תורה פון דער בוקאַרעשער יידישער קהילה און אויך פון די אַנדערע. דאָס פּראַוועט דעם „סדר״ איז אַן אומפאַרגעסלעכער מאָמענט, און נישט בלויז פאַר די קורסאַנטן — האָט אונטערגעשטראָכן דער רב הראשי שליט״א — נאָר אויך פאַר דער גאַנצער קהילה, וואָס זעט אַזוי אַרום דאָס טייערדיקע רינגעלע פון דער המשך־קייט.

ערב יום־טוב

היי-יאָר איז ערב יום־טוב געווען שבת, וואָס האָט געשטעלט ספּעציעלע פּראָבלעמען לויט דער הלכה. כדי צו אָרענטירן דעם עולם, האָט דער רב הראשי שליט״א אַרויסגעלאָזט „אַנווייזונגען״, וואָס זענען געווען פאַרעפנטלעכט אין אונדזער צייטשריפט. לויט זיי האָבן זיך אויפגעפירט אויך די כשרע קאַנטינעס פון דער בוקאַרעשער קהילה און פון די אַנדערע שטעט אין דער אַנדער לאַנד.

אין דעם דאָזיקן שבת-הגדול, אין וועלכן דער מראַ־דאַתראַ האָלט געוויינטלעך די טראַדיציאָנעלע דרשה, איז אין דער בוקאַרעשער קהילה געהאַלטן געוואָרן די דרשה אין דער שיל, וואָס טראָגט דעם נאָמען פונעם גרויסן גאון מלבים, וועלכער איז געווען רב אין בוקאַרעשט צוריק מיט הונדערט יאָר. מתפּללים פון אַלע שילן זענען געקומען אין א גרויסן עולם כדי אויסצוהערן דעם רב הראשי ד״ר דוד משה רוזן שליט״א. זיי האָבן געשעפּט מיט דורשט די דברי תורה, וואָס האָבן דערוואַרעט זייערע נשמות.

א „סדר״ פאַר 2000 יידן

דער ערשטער סדר איז פאַרגעקומען הייי-יאָר אין אָונט פון 2סן אַפּריל. נאָכן דאַוונען אין כאָרעפּפּל, האָט דער רב הראשי שליט״א און די רבנית ד״ר רוזן מיט די איבעריקע כבודים פון דער פעדעראַציע און פון דער בוקאַרעשער יידישער קהילה, געהאַלטן צו זיין אָנוועזנט ביי די סדרים, וואָס זענען געווען צוגעגרייט אין די דערבייאָקע זאַלן פונעם מקום-קדוש, ווי אויך אין הויז פון דער פעדעראַציע. עטלעכע הונדערט יידן, וועלכע האָבן נישט די מעגלעכקייט אָפּצורעכטן דעם סדר אין זייער היים, זענען געווען די חשובע געסט פון דער קהילה. דער רב הראשי שליט״א האָט זיי וואַרעם באַגריסט און זיי אָנגעווינשן דעם טראַדיציאָנעלן „חג כשר ושמח״.

עמאָציאָנירנדיק און פון טיפער באַטייטונג איז געווען די אָנוועזנהייט פון אונדזער גייסטיקן מנהיג צווישן די פּענסיאָנערן פון אונדזערע מושב-זקנים. עלטערע מענשן זענען מער עמאָציאָנירט, אָבער די טרערן וואָס זיי האָבן געהאַט אין זייערע אויגן זענען נישט געווען פון זקנה, נאָר זיי זענען געווען פון טיפער אָנערקענונג און דאַנקבאַרקייט פאַר אַלץ וואָס סע ווערט געטון כדי צו פאַרזיכערן פאַר זיי א רואיקע עלטער, אָן דאַגות.

אויך ווי אין די פריערדיקע יאָרן, איז דער הויכפּונקט פון די ערשטע נעכט פון פסח געווען די סדר-נעכט פון כשרן רעסטאָראַן. צו העכער 250 יידן זענען געווען אַרום די טישן ביי יעדער סדר-נאַכט. צווישן זיי האָבן זיך געפינען אָנגעזעענע אינטעלעקטואַלן, שרייבער און פּאָעטן, אַרטיסטן, און קאָמפּאָזיטאָרן, דאָקטוירים, אינזשענירן. דער בעל-מסדר איז געווען דער רב הראשי שליט״א, אינספּיריר־טער און אומדערמידלעכער ווי קיין מאָל נישט. דורך זיינע תורה-מערטלעך האָט דער טעקסט פון דער אוראַלטער הגדה באַקומען אַ ניי לעבן, די עסאָפּעע פון יציאת מצרים פון א פאַר-שקלאַפט פאָלק, וואָס גייט אַרויס אויף די ברייטע וועגן פון דער געשיכטע, אמונה און פרייהייט — האָט זיך ממש באַוויזן פאַר די אויפמערקזאַמע צוהערער. צו דעם האָבן ביי-געטראָגן די וואונדערבאַרע געזאַנגען און פּסחדיקע שירים, אויסגעפירט מיט מייסטער-שאַפט פונעם כאָר דיריגירט פון ו. שקאָלניק. אַזוי ווי סע האָט זיך אויסגעדריקט אַן אַנ-וועזנטיקער ביים סדר: עס איז געווען אַן אָונט פון התגלות, א זעלטענע רעליגיעזע און נאַציאָנאַלע איבערלעבונג, פאַר וועלכער סע קומט זיך דאַנקבאַרקייט כאַר אונדזער גייסטיקן מנהיג.

בלויז אין בוקאַרעשט האָבן זיך באַטייליקט העכער 2000 יידן אין די סדרים, וואָס סע האָט אָרגאַניזירט די קהילה.

אין די קהילות איבערן לאַנד

גוטע בשורות האָבן מיר באַקומען און סע קומען אויך ווייטער פון די אַנדערע קהילות פונעם לאַנד. אומעטום זענען פאַרזיכערט געוואָרן גענוג מצות, מצה-מעל, כשרער ווייַן של פסח און אַנדערע כשרע שפּייזן. די קהילה פון סאַטמאַר און אַנדערע מקומות האָבן אויסגעדריקט זייער ווילן און באַקומען מצה-שמירה, וואָס מע האָט געבראַכט פון ישראל.

אין די קהילות מיט כשרע קאַנטינעס (יאַס, באַטאַשאַן, דאַראָהאָי, באַקוי, גאַלאַץ, קלוזש־נאַפּאָקאַ, סיגעטשאַרע, בראַשאָוו, אַראַד און אַראַדעאַ) זענען אָרגאַניזירט געוואָרן קאַלעק־טיווע סדרים, מיט א גרויסער באַטייליקונג. אַזוי ווי אין בוקאַרעשט, האָבן אַלע 8 טעג פסח געגעסן אין די קאַנטינעס, אומזיסט אָדער מיט א באַצאָלט, א גרעסערע צאָל יידן, ווי פּאַ-ריקעס יאָר. אחוץ די דאָזיקע 11 קהילות זע־נען אָרגאַניזירט געוואָרן סדרים אויך אין די קהילות פון די שטעט: ראָמאַן, ראַדעווץ, סי־ביו, סערגו-מורעש, סאַטמאַר, באַיאַ-מאַרע.

*

חסל סידור פסח... מיר האָבן פאַרענדיקט דעם סדר פון פסח לויט אַלע פאַרשריפטן, כהלכתו. שפּעט, נאָך חצות פון דער נאַכט, האָט דער כאָר געזונגען דעם פינאַל־אַקאָרד. אין בוקאַרעשט און אין די אַנדערע קהילות אונדזערע. אומעטום מיט יום-טובדיקער פייער־לעכקייט, מיטן געפיל אַז מיר האָבן פאַר וואָס צו לויבן השם-יתברך, וועלכער האָט אונדז מזכה געווען צו לעבן און פאַרווען יום-טוב, דעם חג האביב, אין פרייהייט און בטחון.

אין דער יידישער וועלט

ביבלישע פערסאָנאַזשן אין פילם

ביבלישע פערסאָנאַזשן וועלן דערשיינען אין א שעלעוויזיע-פילם, וואָס וועט אַנטהאַלטן 26 סעריאַל-קאַפּיטלען. דער דירעקטאָר פון דער פראַנצייזישער סעלעוויזיע-געזעלשאַפט „אַנטענע 2״ האָט דערקלערט אַז דאָס רעאַליזירן דעם דאָזיקן פּראָיעקט וועט זיין א רעאַליזירונג פון זיין א לאַנגסטיקן חלום פון זיין לעבן. דער פילם וועט רעאַליזירט ווערן אין צוזאַמענאַר־בעט מיט דער ישראַלישער טעלעוויזיע. די מערסטע עפּיזאָדן וועלן געדרייט ווערן אין הייליקן לאַנד, סאַקע אין די ערטער וואָס ווערן דערמאָנט אין תנך. כדי צו באַזייטיקן געוויסע רעזערוון וואָס זענען אויסגע־דריקט געוואָרן פון רעליגיעזע קרייזן זענען פאַרבעסן געוואָרן דריי יועצים, א ייד, א קאַ־טאָליק און א פּראָטעסטאַנט, ספּעציאַליסטן אויפן געביט פון תנך, וועלכע וועלן זאָגן זייער מיינונג אויסן געביט, פון בעשיכטע, אַרכעאָ־לאָגיע און רעליגיע. דער פילם וועט זיין אין דער ענגלישער און פראַנצייזישער שפּראַך, און שפּעטער וועט געמאַכט ווערן אויך א קאַפּיע אין דער העברעישער שפּראַך.

מיט דער געלעגנהייט איז כדאי צו באַמערקן אַז דער איטאַליענישער סעריאַל וועגן לעבן פון משה רבינו האָט געהאַט גרויס דערפאָלג און אַז נאָכן פאַרשטעלן אים, האָבן רעליגיעזע קרייזן צוריקגעצויגן זייערע רעזערוון, וואָס זיי האָבן אויסגעדריקט איידער זיי האָבן געזען דעם פילם.

א דערפאָלג פון א בוך

צוריק מיט דריי יאָר איז דערשינען אין כילאַדעלפיע א בוך מיטן נאָמען „דזשוואיש קאַטאַלאָג״. הגם סע איז דערשינען אין א טי־ראַזש פון 100.000 עקזעמפּלאַרן, איז דאָס בוך באַלד אויספאַרקויפט געוואָרן. פאַקטיש איז דער טיטל פונעם בוך נישט קיין פּאַסיקער, ווייל סע האָנדלט זיך נישט אין קיין קאַטאַ־לאָג, נאָר אין א מין האַנטבוך וועגן דער „סעאָריע און פּראַקטיק פון דער יידישער רע־ליגיע״, ווי אַזוי סע ווערט אָנגעוויזן אין דער הקדמה פונעם בוך. דער דערפאָלג פונעם בוך האָט באַוואונדערט די מחברים צוצוגרייטן דעם צווייטן באַנד, אויסבייטערנדיק די טעמע. די נייע אויפלאַגע האָט געהאַט דעם זעלביקן דער־פאָלג. דאָס באַווייזט דעם גרויסן אינטערעס וואָס די באַהאַנדלטע טעמע האָט אַרויסגע־רופן. דעם זעלביקן דערפאָלג האָט געהאַט דאָס בוך מיט א גלייכער טעמאַטיק אין דער פראַנ־צייזישער שפּראַך, אונטערן טיטל „ווי זשיק״ וואָס איז דערשינען אין ירושלים, וואָס איז אויך א פּראַקטישער קורס פאַר רעליגיעזע פאַרשריפטן.

„יידן אין דער געשיכטע פון דער מעדיצין״

א חודש צייט האָט פונקציאָנירט אַן אויס־שטעלונג אין עין־כרם (ישראל) וועגן „יידן אין דער געשיכטע פון דער מעדיצין״. פאָטאָ־גראַפיעס, כתב-יד, ביכער, פּלאַנשעס און אַנ־דערע עקספּאָנאַטן זענען געווען אויסגעשטעלט אין זעקס אָפּטיילונגען: געשיכטע פון דער מע־דיצין אין יידישע ווערק, ביאָגראַפיע סקיצן פון באַרימטע פיזיקער פון אַמאָל, פּילאָסאָפיע־שע ווערק פון מיטלא טער, יידישע פאַלקס-מעדיצין, אַספּעקטן פון רדיפת קעגן יידישע פיזיקער, די האַלטונג פון דער יידישער אמונה לגבי דער מעדיצין. גלייכצייטיק איז פאַרגעקומען א סימפּאָזיע מיט דער טעמע „די מעדיצין און די עטיק״. סע זענען באַהאַנדלט געוואָרן דאָ־קומענטן בנוגע די ווערק פון טייל יידישע פי־זיקער, וואָס האָבן געהאַט א שייכות צו דער מעדיצין. סע זענען דערמאָנט געוואָרן אַסף פון פערסיע, ישראל פון צירעבייקא, דאַנאַלא פון איטאַליע, וועלכע האָבן געלעבט צווישן זעקסטן און צענטן יאָרהונדערט. אַנדערע דאָקומענטן זענען געווען אין שייכות מיט דער סעטיקייט פון אַמאָטוס און זאַקוטוס פון פּאָרטוגאַליע, מאַרקאָטוס פון שפּאַניע, וואַלין פון דייטש־לאַנד, פּאַראַסעלסוס פון איטאַליע, טאַביאָס קאָהען פון פראַנקרייך. פיל פון די דאָזיקע זענען געווען יידישע געלערנטע, אפילו רבנים. אַלע זענען זיי געווען באַרימטע מעדיקער.

לזכר פון אַלבערט איינשטיין

די אויסאַרטיקע פון מזרח-דייטשלאַנד האָבן אָנגעזאָגט אַז דאָס הויז פון דער פאַרשטאָט קאַפּאָס, נעבן פּאָטסדאַם, אין וועלכן סע האָט געוואוינט פּראָפעסאָר אַלבערט איינשטיין, וועט דעסטאַרויירט ווערן. דאָס הויז וועט פאַר־וואַנדלט ווערן אין א מוזיי, אונטער דער השגחה פון דער וויסנ־אַפּס-אַקאַדעמיע פון מזרח-דייטשלאַנד. דער כוזיי וועט באַנייט ווערן אין יאָר 1979, ווען סע ווערן הונדערט יאָר זינגן געבוירן פונעם כויזיקער.

יידישע קורסן

אין באַערלין-קאַלערוש פון אַהייא, כאַר־אייניקסע שאַטן, זענען הייי-יאָר געעפנט גע־וואָרן צום ערשטן מאָל יידיש קורסן. סע זע־נען פאַר־געזען 20 שעה אין דער וואָך צו שטודירן דאָס יידישע לשון און פאַרזאַמלונגען צו איבן זיך צום רעדן. אין דער ראַם וועט אויך אַרגאַניזירט ווערן א וואָך פון יידישן כילס. סע וועלן געהויזן ווערן די כילס „דער דיבוק״, „א יידישע־ קיניג ליר״ און עטלעכע דאָקומענטאַרן.

א פּרעמיע פאַר טעאַטער־פּיעסע

דער תל־אביבער אוניווערסיטעט האָט גע־גרינדעט א פּרעמיע פאַר אַן אָריגינעלער טעאַ־טער-פּיעסע אויף א טעמע פון געשיכטע, טראַ־דיציע אָדער יידישן כאַלקלאָר. דאָס ווערק, אין סיי וועלכער שפּראַך סע זאָל זיין געשריבן, דאַרף צוגעשיקט ווערן ביז סוף חודש דע־צעמבער 1977.

פאַרק „אשר לעווי״

דער ניו-יאָרקער פאַרק-קאָמיטעט האָט פאַר־געשלאָגן, אַז דער פאַרק פון ברוקלין זאָל טראָגן דעם נאָמען פון אשר לעווי, וועלכער איז ווי סע ווייזט אויס געווען דער ערשטער ייד, וועמען עס איז דערלויבט געוואָרן זיך צו באַזעצן אין ניי-אַמסטערדאַם, ווי אַזוי עס איז געווען דער נאָמען פון ניו-יאָרק אין יאָר 1654. לעווי איז געשטאָרבן אין יאָר 1681. צוריק מיט עטלעכע יאָר איז אויף זיין נאָמען אָנגערופן געוואָרן א פּלאַץ פון דער גרויסער אַמעריקאַנער שטאָט.

אין שייכות מיט דעם נאָמען איז דערמאָנט געוואָרן די באַזונדערע טעטיקייט במשך עטלע־כע יאָר דורך מוראַי טייט, דער ספּעציאַליסט אין אַמעריקאַנער יידישער געשיכטע, געווען־נער קאָמענדאַנט פון די יידישע וועטעראַנען פון דער מלחמה, געשטאָרבן צוריק מיט א יאָר. ער איז געווען דער גרינדער פון דעם נאַ־ציאָנאַל-קאָמיטעט „אשר לעווי״, אַן אָרגאַניזאַ־ציע וואָס האָט זיך באַמיט באַקאָנט צו מאַכן די געזעלשאַפטלעכע טעטיקייט פונעם יידישן איינוואוינער אין דעם דאָזיקן ווינקל פון אַמע־ריקע, ווי אויך דעם בייטראָג פון דער יידישער באַפעלקערונג פאַרן פאַרטיידיקן די שטאָט און פאַר באַקומען בירגערלעכע רעכטן.

א גרויסע שאַגאַל-אויסשטעלונג

די גרעסטע אויסשטעלונג פון מאַרק שאַ־גאַלס גראַפיש אַרבעטן, וואָס איז ביז איצט אויסגעשטעלט געוואָרן, איז איצט אָרגאַניזירט געוואָרן אין די גאַלעריעס פון קלויסטערהויף פון ווילעבאַדעסען (מערב-דייטשלאַנד) און האָט כונקציאָנירט ביז סוף חודש פעברואַר. די הויפּט-פּיעסן, וואָס זענען אויסגעשטעלט גע־וואָרן, זענען געווען ליטאָגראַפיעס און גראַ־וואָרן, וואָס דער קינסטלער האָט געאַרבעט צום אילוסטרירן דעם תנך. אַנדערע עקספּאָ־נאַטן שטעלן פאַר צייכענונגען און אָריגינעלע גראַוואוראָרן, אינספּיריר־טע פון תנכישע טעמעס.

א פילם וועגן א קאַפּיטל שואה

די פראַנצויזישע טעלעוויזיע האָט רעאַליזירט א דאָקומענטאַר-פילם, וואָס גיט זיך אָפּ מיט דער טראַגעדיע פון די יידישע קינדער, וועלכע האָבן געלעבט אין די דורך די נאַציס אָקו־פּירטע געביטן במשך דער צווייטער וועלט־מלחמה, דער אַקצעפּט איז געשטעלט געוואָרן אויפן מצב פון די קינדער אין טערעזיענ־שטאָט. דער פילם איז רעאַליזירט געוואָרן דורכן פראַנצויזישן אַקטיאָר זדענעק ערנעסט, וועלכער איז דעמאָלט אַלט געווען 14 יאָר און איז געווען צווישן דער גרופּע קינדער פון טערעזיענשטאָט, וועלכער האָט פאַרעפנטלעכט א פּובליקאַציע פאַר קינדער.

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צווי מאָל אין חודש ★ 15.04.1977 ★ בוקארעשט

הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א ארויסגעפאָרן אין די פאראייניקטע שטאטן

אין 11טן אפריל ד"י האָט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א פארלאזט דאָס לאנד אפפארנדיק קיין ניו-יארק, וואו ער וועט זיך באטייליקן אין דער זיצונג פון דער קאָמיסיע פארן פעסטשטעלן דעם בודזשעט פון קרן הזכרון.

ביים אפפאָרן זענען געקומען אים באגלייטן אויפן אינטערנאציאָנאלן פלי-פעלד בוקארעשט-אטאפען, כדי אָנצווינטשן „צאתכם לשלום": די רבנית אמאליא ד"ר רוזן; הרב יצחק מאיר מאריליוס שליט"א; עמיל שעכטער, גענעראל-סעקרעטאר פון דער פעדעראציע; דניאל סעגאל, פרעזידענט פון דער בוקארעשטער ידישער קהילה; וויקטאָר רוסו, ערשטער רעדאקטאָר פון „רעוויסטא קולטורו מאָזאיק"; יוסף פעלעא און טעאָדאָר בלומענפעלד, פרעזידענטן פון אָפּטיילן אין דער פעדעראציע.

עס איז געווען אָנוועזנט דער פאָרשטייער פונעם רעליגיע-דעפארטאמענט.

פראָטאָקאָלארער באזוך

דעם 6טן מערץ ד"י האָט דער אמבאסאדאָר פון מדינת ישראל, מר שמאי כהנא, באגלייט פון מר מרדכי אבגר, שר-יועץ און מר ש. ברקאי, ערשטער סעקרעטאר פון דער אמבאסאדע, געמאכט א באזוך ביים רב הראשי שליט"א און דער רבנית ד"ר רוזן, כדי איבערצוגעבן די טראדיציאָנעלע ברכות לכבוד פסח תשל"ז.

דער רב הראשי שליט"א האָט וואראם געדאנקט און האָט איבערגעשיקט זיינע ברכות, אָנווינטשנדיק חג כשר ושמח פאר די יידן פון ישראל און פון די קהילות פון דער גאנצער וועלט.

א מעסאזש פונעם יידישן וועלט-קאָנגרעס

אין א מעסאזש צום רב הראשי שליט"א פון ארמאנד קאפלאן, דירעקטאָר פונעם דעפארטאמענט פאר אינטערנאציאָנאלע באציאונגען פון יידישן וועלט-קאָנגרעס, ווערט געזאָגט:

„מיר שיקן אייך און דער פרוי ד"ר רוזן און די מיטגלידער פון דער ידישער קהילה פון רומעניע די ווארעמסטע גרוסן לכבוד פסח. מיר פארגעסן נישט אז רומעניע און די ידישע קהילה פון דאזיקן לאנד האָט געהאָט פיל צו ליידן נאָכן מוראדיקן ערד-ציטערניש. מיר ווייסן, אז טראָץ די שווערקייטן, זענען אייערע בליקן געוואָנדן מיט בטחון אין האָפענונג צום עתיד.

מיר ווינטשן אייך, דער יום-טוב פסח זאָל שטארקן דעם גלויבן און מוט פון דער קהילה, וואָס איר פירט, אָן מיט אזוי פיל חכמה".

א גרויסער פאטריארך, איינער פון די חסידי אומות העולם

(רעדע פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א ביי דער לוויה-צערעמאָניע פונעם פאטריארך יוסטיניאן)

דעם 31סטן מערץ ד"י איז פארגעקומען די לוויה פונעם פאטריארך יוסטיניאן. ביי דער טרויער-צערעמאָניע האָט דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א געהאלטן דעם פאָלגנדיקן הספד.

די פעדעראציע פון די יידישע קהילות, די משרתי קודש און די יידן פון דער סאָציאליסטישער רעפובליק רומעניע, ברענגען צום אויסדרוק דורך מיר זייער טרויער ווי אויך זייער אָנערקענונג פארן פאסדי רך יוסטיניאן, וועמען מיר באגלייטן איצט אויף זיין לעצטן חשבון.

בקרוב וועט ווערן 29 יאָר זינט איך בין אריין אין דאזיקן זאל, וואו מיר געפינען זיך איצט פארזאמלט, כדי צו באגריסן יענעם וואָס איז דעמאָלט געווארן אויסגעוויילט אין דער שפיץ פון דער רומענישער ארטאָדאָקסישער קירך. קוקנדיק אויף צוריק מיט 29 יאָר, אין וועלכע ער האָט אָנגעפירט נישט נאָר מיט דער רומענישער ארטאָדאָקסישער קירך, נאָר אין געווען א ביישפיל פאר אלע מיטלעבנדיקע קולטן פון אונדזער היימלאנד, קאָנען מיר ס נעטעזיזירן די דאזיקע געבענטשטע טעטיקייט, וועלכע מיר מאכן דעם סך הכל פון דער נאָבעלער אויפגאבע מיט די ווערטער וואָס דאָס ספר-הספרים, וואָס איז הייליק פאר אונדז אלע, באציט דעמאָלט ווען סע רעדט זיך וועגן דעם ערשטן פון די אבות, אברהם, דער אב המון גוים.

„ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (בראשית כד—א). און אברהם איז געווארן אלט און באטאָגט, און גאָט האָט געבענטשט אברהמען מיט אלעדזינג.

דער פאטריארך יוסטיניאן האָט אנטוויקלט אן אומדערמידלעכע אין פילויטיקע טעטיקייט, וועגן פילפאכיקע אספעקטן פון זיינע רעאליזירונגען האָבן פיל גערעדט און וועלן נאָך וועגן זיי רעדן. זאָל מיר זיין דערלויבט צו מאכן בלויז צוויי באמערקונגען.

ראשית: נעמענדיק אין זיינע הענט דעם גורל פון דער קירך אין אנטשיידנדיקע מאָמענטן פון טיפע סאָציאלע איבעראנדערשונגען, האָט דער פאטריארך יוסטיניאן געוואוסט צוגוסצופלעכטן אויף א הארמאָנישן אופן די אינטערעסן פונעם פאָלק מיט יענע פון דער קירך, וועמען ער האָט צוריקגעגעבן זיינע פרעפעטישע צילן, פון סאָציאלן יושר און שלום, וואָס שטיין ביים יסוד פון סיי וועלכער אמונה.

נישט בלויז זיינע געשריבענע ווערק נאָר זיין גאנצע באמיאונג טראָגט מיט רעכט דעם נאָמען פון „סאָציאלן אפאָסטאָלאָס". די ווערטער זענען צו אָרעם כדי אויסצודריקן די גרויסקייט פון אזא מענטש, אין אזאלכע אומשטענדן, סיי אין דיאָסט פון דער קירך סיי אין דער פונעם פאָטערלאנד.

צווייטן: נאָך פילע און שווערע יאָרן, אין וועלכע סע זענען פארשפרייט געווארן שנאה און מחלוקת צווישן די קולטן, האָט דער פאָטריארך יוסטיניאן איינגעשטעלט א נייעם קליר-מאָס, פון ברודערלעכע באציאונגען.

איך זאָג איצט דעם דאזיקן שבח, איך, דער פארשטייער פון דער גערודפסטער אמונה, וואָס האָט געהאט אזוי פיל צו ליידן פון די אמאָליקע ראָסטישע רדיפות.

איך זאָג דאָ ארויס דאָס דאזיקע עדותשאפט,

(סוף אויף זייט 11)

דער רב הראשי שליט"א ווינטשט אָן „חג כשר ושמח" צום ערשטן סדר, אין איינעם פון די בוקארעשטער מושב-זקנים.

דער דאָזיקער פסח תשל"ז...

א צייט פון אָנגעשטרענגטער ארבעט

געפינענדיק זיך פאר די פראָבלעמען געשאָפענע פונעם ערד-ציטערניש, האָט די לייטונג פון דער פעדעראציע תיכף אָנגענומען מאָסמיסלען, אָן דעם אז מע זאָל פארלירן כאָטש איין מינוט. פאקטיש, אָן טאראראם, אָן ספעק-טאקולארע זשעסטן, האָט יעדער געטון וואָס עס איז אים מעגלעך געווען, אָן דעם אז ער זאָל שאנעווען צייט צו ענערגיע. א ביישפּיל און אָנרעג פאר אלע איז געווען אויך דאָס מאָל אונדזער גייסטיקער מנהיג, דער רב הראשי שליט"א, דער פרעזידענט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות. פון פרי-מאָרגן ביז שפּעט אין אָוונט איז ער געווען אויף זיין פאָסטן, אָנפירנדיק און קאָאָרדאָנירנדיק דעם ריזיקן קאָלעקטיוון אָנשטרענג. זיין אומדערמידלעכע ענערגיע און ארבעטס-קראַפט האָט איבעראשט במשך דער דאזיקער צייט, אפילו זיינע נאָענטסטע מיטארבעטער. נישט איין מאָל האָבן מיר געהאט דאָס געפיל, אז די צעשטערערישע ענערגיע פונעם ערד-ציטערניש איז בטל געווארן דורך דער געבענטשטער קאָנסטרוקטיווער ענערגיע. עס איז א פאקט, אז דאָס וואָס אין די ערשטע מאָנטן האָט עס אויסגעזען כמעט אוממעגלעך, איז געווארן א געשעענער פאקט: די רעזערוון פון מצות און מצה-מעל זענען איבערגעפירט געווארן אָן שאָדנס פון די באשעדיקטע מאגאזינען, אזוי אויך דער כשרער ווין של פסח. סע האָט זיך איינגעגעבן צו מאכן די בוים-ווענדיקע רעפאָראַציעס פונעם כאָרטעמפּל און פון דער מלבים-שיל. דאָס לעבן האָט אָנגעהויבן זיין כמעט נאָרמאלן גאנג אין די מושב-זקנים אד"ג.

בלייבייטיק מיט די באמיאונגען פארן נאָרמאליזירן דאָס לעבן אין בוקארעשט, זענען אָנגענומען געווארן מאָסמיסלען ארויסצוהעלפן אויך די קהילות איבערן לאנד, וואָס האָבן געליטן פונעם ערד-ציטערניש. דער פרעזידענט פון דער קראיאָווער קהילה, וואו די צווייטעמפּלען זענען שווער באשעדיקט געווארן, איז געשטיצט געווארן צו ארגאניזירן א מקום-קדוש אויף מתפלל צו זיין נאָך פאר פסח. פארשטייער פון דער פעדעראציע האָבן באזוכט מערערע ידישע קהילות פון דער מאָל-דאָווע, כדי אָנצוסירן אָפּעראציוס, אויפן אָרט, די אקציע פון דער רעסטאווראציע.

א מעסאזש פון אָנגעשטרענגטער ארבעט

„מה נשתנה... מיט וואָס איז פארענדערט די דאזיקע נאכט פון אלע נעכט פון א גאנץ יאָר" די דאזיקע טראד-ציאָנעלע קשיא האָט אויך דאָס מאָל אָפּגעהילכט אין די סדר-נעכט פון הייליקן פסח. אין די היימען פון די רעליגיעזע יידן, אין דער גרויסער משפחה פון דער קהילה האָט מען זי געהערט, באוויזנדיק אז עס איז „סדר", אז אלץ איז בסדר, אז אונדזער לעבן — דאָס רעליגיעזע, קהילתשע און משפחהדיקע — גייט אויף זיין נאָרמאלן וועג. מיט גרוס פרייד קאָנען מיר פארצייכענען דעם דאזיקן אמת שוין ביים אָנהייב פון אונדזער באריכט וועגן אופן ווי אזוי עס איז געפיירט געווארן אין אונדזער קהילה דער פסח תשל"ז. מיט דער זעלביקער סאָציסאָפּאקציע האָט די לייטונג פון דער פעדעראציע געקאָנט מודיע זיין פאר א"ע יענע פון אויסלאנד — פון פאריז, לאָנדאָן און תל-אביב און ביז אין וויטן אינדזל באראבאָאס — וועלכע האָבן ארויסגעוויזן זאָרג וועגן אונדזער גורל. זייער אומרואיקע זאָרג האָט באקומען אונדזער געדולדיקן און זיכערן ענטפער: בסדר, אלץ איז ביי אונדז ווי סע באדארף צו זיין. ווי אין אלע יאָרן, וועלן מיר פייערן דעם פרייהייטס-יום-טוב און פון פרילינג אין פולשטענדיקער פרייהייט, לויט אלע דינים און מנהגים.

און אזוי איז סאקע געשען. אָבער פאר דעם האָט מען געדארפט ווירקן מיט א פלייסיקער טעטיקייט און מיט גרויסער מי. ווייל אחוץ די געוויינטלעכע צוגרייטונגען, האָט אונדזער קהילה געדארפט ביישטיין די פאָלגן פונעם גרויסן ערד-ציטערניש פונעם 4טן מערץ. ווי עס איז באוואוסט, האָט ער אָנגעמאכט גרויסע שאָדנס, ווען סע זענען באשעדיקט געווארן טעמפּלען און שילן פון בוקארעשט און אין לאנד (צווישן וועלכע דער כאָרטעמפּל, די מלבים-שיל, דער טעמפּל פון דער ניקאָס בעלאָאנינס-גאס א"א), די מאגאזינען פון די שפּייזן, בנינים פון דער פעדעראציע. מחמת דעם, אז דאָס באזייטיקן די פאָלגן פון דעם ערד-ציטערניש געווען א חיוב צו טון פון פריער, כדי צו פארזיכערן די ראָס פארן אָפּהאלטן דעם יום-טוב. דאָס איז געווען נישט לייכט, ווייל מע האָט געדארפט ווירקן שנעל, די צייט איז דאָך געווען קורץ — דריי וואָכן פאר פסח. און דאָך, דאָס וואָס עס האָט לכתחלה אויסגעוויזן צו זיין אוממעגלעך צו רעאליזירן, איז אויפגעטון געווארן. פסח תשל"ז איז געפייערט געווארן אין אלע אונדזערע קהילות און יידישע רעליגיעזע היימען כהלכתו, אזוי ווי אונדזער טראדיציע האָט פירגעשריבן. ווי אזוי איז דאָס רעאליזירט געווארן?

„מה נשתנה... מיט וואָס איז פארענדערט די דאזיקע נאכט פון אלע נעכט פון א גאנץ יאָר" די דאזיקע טראד-ציאָנעלע קשיא האָט אויך דאָס מאָל אָפּגעהילכט אין די סדר-נעכט פון הייליקן פסח. אין די היימען פון די רעליגיעזע יידן, אין דער גרויסער משפחה פון דער קהילה האָט מען זי געהערט, באוויזנדיק אז עס איז „סדר", אז אלץ איז בסדר, אז אונדזער לעבן — דאָס רעליגיעזע, קהילתשע און משפחהדיקע — גייט אויף זיין נאָרמאלן וועג. מיט גרוס פרייד קאָנען מיר פארצייכענען דעם דאזיקן אמת שוין ביים אָנהייב פון אונדזער באריכט וועגן אופן ווי אזוי עס איז געפיירט געווארן אין אונדזער קהילה דער פסח תשל"ז. מיט דער זעלביקער סאָציסאָפּאקציע האָט די לייטונג פון דער פעדעראציע געקאָנט מודיע זיין פאר א"ע יענע פון אויסלאנד — פון פאריז, לאָנדאָן און תל-אביב און ביז אין וויטן אינדזל באראבאָאס — וועלכע האָבן ארויסגעוויזן זאָרג וועגן אונדזער גורל. זייער אומרואיקע זאָרג האָט באקומען אונדזער געדולדיקן און זיכערן ענטפער: בסדר, אלץ איז ביי אונדז ווי סע באדארף צו זיין. ווי אין אלע יאָרן, וועלן מיר פייערן דעם פרייהייטס-יום-טוב און פון פרילינג אין פולשטענדיקער פרייהייט, לויט אלע דינים און מנהגים.

און אזוי איז סאקע געשען. אָבער פאר דעם האָט מען געדארפט ווירקן מיט א פלייסיקער טעטיקייט און מיט גרויסער מי. ווייל אחוץ די געוויינטלעכע צוגרייטונגען, האָט אונדזער קהילה געדארפט ביישטיין די פאָלגן פונעם גרויסן ערד-ציטערניש פונעם 4טן מערץ. ווי עס איז באוואוסט, האָט ער אָנגעמאכט גרויסע שאָדנס, ווען סע זענען באשעדיקט געווארן טעמפּלען און שילן פון בוקארעשט און אין לאנד (צווישן וועלכע דער כאָרטעמפּל, די מלבים-שיל, דער טעמפּל פון דער ניקאָס בעלאָאנינס-גאס א"א), די מאגאזינען פון די שפּייזן, בנינים פון דער פעדעראציע. מחמת דעם, אז דאָס באזייטיקן די פאָלגן פון דעם ערד-ציטערניש געווען א חיוב צו טון פון פריער, כדי צו פארזיכערן די ראָס פארן אָפּהאלטן דעם יום-טוב. דאָס איז געווען נישט לייכט, ווייל מע האָט געדארפט ווירקן שנעל, די צייט איז דאָך געווען קורץ — דריי וואָכן פאר פסח. און דאָך, דאָס וואָס עס האָט לכתחלה אויסגעוויזן צו זיין אוממעגלעך צו רעאליזירן, איז אויפגעטון געווארן. פסח תשל"ז איז געפייערט געווארן אין אלע אונדזערע קהילות און יידישע רעליגיעזע היימען כהלכתו, אזוי ווי אונדזער טראדיציע האָט פירגעשריבן. ווי אזוי איז דאָס רעאליזירט געווארן?

(סוף אויף זייט 9)

סאָלידאריטעט און טרייסט-מעסאזשן

אויף דער אדרעסע פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א ווערן פארגעזעצט אָנצוקומען מעסאזשן פון טרייסט און סאָלידאריטעט אין שייכות מיט די טראגישע פאָלגן פון 4טן מערץ.

אחוץ די ליסטעס וואָס מיר האָבן פארעפנטלעכט אין די נומערן 387 און 388 פון אונדזער צייטשריפט, זענען נאָך אָנגעקומען מעסאזשן: פון אגודת ישראל, וועלט-ארגאניזאציע, לאָנדאָן (פרעזידענט הרב ר' אריה גורוויטש); דעלעגאציע פון די ארגענטינישע ייִדישע פאראיינען „דאיא" (ד"ר נחמיה רעזניצקי, פרעזידענט, ריקאָרדאָ גאָרדאָן, סעקרעטאר); פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון דייטשער דעמאָקראטישער רעפובליק (העלמוט אריס, פרעזידענט); ארגאניזאציע יונג איזראעל אף קין-גארדענס הילס (ראבי פאביאן שענפעלד, פרעזידענט); פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון אונגערן (ד"ר לאסלאָ האָראשני, וויצפּרעזידענט, ד"ר זייפערט, גענעראל-סעקרעטאר); הרב מארטאָן ווייס, בודאפעסט; יידישע קהילה פון ווארשע (משה פינקעלשטיין, פרעזידענט); יוחנן כהן, אמבאסאדאָר פון מדינת ישראל אין פינלאנד (געוועזענער אמבאסאדאָר אין בוקארעשט); ניסים גאון, פרעזידענט פונעם וועלט-פאראיין פון די ספרדישע יידן — זשענעווע.

אין יענע יאָרן

פון וויקטאָר רוסו

די יאָרן פון די פאַשיסטישע רדיפות זענען געווען נישט בלויז א פעריאָד פון אומענדליכע ליידן, נאָר אויך פון אומענדליכע באַמיאונגען צו לינדערן, אויף וויפל עס איז מעגלעך געווען, די דאָזיקע ליידן. ווי קיין מאָל ביז דער מאָלט, איז די מענטשהייט און די אוממענטשהייט געשטאַנען פנים אל פנים, אין א דראַמאַטישן קאָנפליקט, פון וועלכן עס איז געווען אָפּהענגיק דער גורל פון דער וועלט. אונדאַ איז דאָס אַלץ געלייזט געוואָרן אויפן שלאַכטפעלד מיטן געוועהר. וועגן די מוטיקע, וועלכע אין א גולדיקער תקופה פאַר אייראָפּע האָבן זיי זיך אָקעגנגעשטעלט, צו שטעלן א דאַמבע, אָפּט מאָל מיט זייערע אייגענע קערפּערס, דעם מבול פון אייזן און פייער פונעם פאַשיזם, וואָס האָט אויסגעזען אומבאַזיגבאַר — האָט מען מיט רעכט געזאָגט, אז קיין מאָל האָבן נאָך אַזוי היציקע נישט געטון אַזוי פיל פאַר די פיל. אונטערהאַלטנדיק מיט יראת-הכבוד דעם אייביקן פאַקל פון אָנגערקענונג פאַר די דאָזיקע העלדן פון צווישן די העלדן, לאָמיר נישט פאַרגעסן אויך נישט יענע באַשיידענע מענטשן, מענער און פרויען, וועלכע האָבן אין יענע שווערע יאָרן געפונען זיי גופא מאָראַלישע כוחות כדי צו באַהערשן די איינגענע ליידן כדי זיך צו ווידמענען צו לינדערן, אויף וויפל עס איז זיי מעגלעך געווען די ליידן פון די אַנדערע. זייער מסירות-נפשדיקע סכנותדיקע טעטיקייט איז א קליינער טייל פון דעם גרויסן רומאַניסטאַרן פראָנט קעגן דער אומענשלעכקייט, א ציגל אין דעם גרויסן בנין פונעם זיג. פיל כון די דאָזיקע אַנאָנימע העלדן זענען אויסגעשטאָרבן, אזוי אז זייערע מעשים וועלן מסתמה בלייבן אויף אייביק אומבאַקאַנט. די איבעריקע זענען פאַר זייער עקזיסטענץ, באַשיידענע, ענינותדיק אזוי ווי זייער געוויסנטלעך לעבן איז פון תמיד. זענענדיק זייער געוויסנטלעכן אויסזע, הערנדיק זייערע געוויסנטלעכע צוריקבעהאַלטענע רייד, קאָן מען קוים אַנען אז די דאָזיקע מענער צי פרויען, מיט וועלכע מיר באַגעגענען זיך אויף דער נאַס, אָדער מיר פאַרן צוזאַמען אין אויטאָבוס, האָבן זיך אָקעגנגעשטעלט דעם טויט אין נאָמען פון מענטשלעכקייט, אין נאָמען פונעם לעבן. זיי האָבן קיין מאָל נישט באַקומען און אויך נישט געמאָנט, באַוואונדערונג אָדער אונדזער אָנערקענונג. אין זייער גרויסער איידלקייט און באַשיידנקייט, באַדאַרפן זיי דאָס נישט; מיר, אָבער, פילן א נויטווענדיקייט דאָס אַרויסצוזאָגן מיט דאַנקבאַרקייט, דעמאָלט ווען מיר טראַכטן צו יענע צייטן.

צווישן יענע וואונדערבאַרע פרויען און מענער, וועלכע האָבן געטון אַלץ וואָס עס איז מעגלעך געווען און צו מאָל אויך דאָס, וואָס פאַר זיי גופא האָט עס אויסגעזען אומעגלעך, כדי צו לינדערן די ליידן. געפינט זיך אויך די פרוי בעטי שוועפלבערג, די פרוי פונעם באַקאַנטן בוקאַרעשער אַדוואָקאַט, די מוטער פון דער דיכטערין ווערָאָניקאַ פּאַרומבאַקאַ און פון דער מאָלערין מאַריאַ קאָנסטאַנטין. יעדער איינער מיטגליד פון דער דאָזיקער משפחה איז דעמאָלט געווען א קעמפער אויפן פראָנט פון מענשהייט, יעדער איינער, — אָנהייבנדיק מיט איר הויפּט. די פרוי שוועפלבערג האָט זיך אַליין מאַניפעסטירט אויפן פראָנט פון מענטשלעכקייט און דאָס תיכף שוין אין די ערשטע גרויזאַמע שעהן פונעם געראַנגל, ווען בייאונדז איז נאָך דער הימל געווען בלוי, ווען דאָס לעבן האָט נאָך געפלייצט אויף זיין געוויסנלעכן וועג. דאָ האָט נאָך אַלץ אויסגעזען צו זיין אויף זיין אָרט, אויף אַזא אופן אז נישט וויניציקע זענען געווען וואָס האָבן געמיינט און געראַפּט אז די ברוינע וואָלקנס וועלן אונדז אויסמיידן, אז די דראַמע וועט זיך אָפּשפּילן אויף אַנדערע בינעס. פאַרשטענדליכע מענטשן האָבן זיך אָבער נישט געלאָזט נאַרן. פאַר זיי איז דאָס געשריי, וואָס איז געקומען פונעם האַרץ פון אייראָפּע געווען דער סימפּטאָם וואָס האָט אָנגעזאָגט דעם שטורעם, וואָס האָט זיך דערנענטערט און געשטעלט אין סכנה אונדז איינצושליינגען. מחמת דעם האָבן זיי זיך נישט געלאָזט נאַרן, נאָר האָבן אָנגעהויבן זייער שווערע. איילע רעטונגס-טעטיקייט.

„אין דעצעמבער 1939 — דערמאָנט זיך די פרוי שוועפלבערג — האָב איך אויפגענומען א ס. אָ. ס. געשריי-סיגנאַל, אז א שיף, „סאַקאַריאַ" זאָל זיך געפונען פאַרקלעמט אין איין ביי סוליגאַ, מיט 800—7 יידישע פליטים פון עסטרייך. אָן שפּייז, אָן וואַרעמקייט, אָנגעקליידט אין צעריסענע מלבושים. סע האָט מיר טעלעפאָנירט זשעני טשאַרע, אז איך זאָל גיך קומען צו איר, אז מיר זאָלן צוזאַמענגיין אַרבעטן פאַר א ממשותדיקער הילף. איך האָב זי געזען צום ערשטן מאָל. מיר דאַרפן באַשליסן וואָס צו טון תיכף. עס איז נישט געווען קיין צייט און עס איז אויך נישט געווען אונדזער ציל צו פאַרמירן קאָמיטעטן, נאָר יעדער איינער זאָל רופן, דורכן טעלעפאָן, קרובים, פריינד, באַקאַנטע און מיר זאָלן זיי זאָגן, ווי אזוי מיר פאַרשטייען זיך צום בעסטן, וועגן וואָס סע האַנדלט זיך און מיר זאָלן ביי זיי מאָנען אז זיי זאָלן ברענגען דאָס וויכטיקסטע און ניציקסטע: מלבושים, קליידער, וועש, כאַר קינדער, געלט. עס איז משמ נישט צום גלייבן, אז במשך צוויי טעג איז איינע פון מיינע צימערן און איינע ביי דער פרוי טשאַרע זענען געווען פול ביז צום סופיס..."

די צוויי פרויען האָבן זיך נישט באַגניגט מיט אַזוי כיל — מע האָט דאָך געדאַרפט ראַטעווען בערך 800 מענטשן! — נאָר זענען עטלעכע טעג אַרומגעגאַנגען איבער די גאַסן פון דער הויפּטשטאָט, האָבן אָנגעקלונגען אין אַלע טירן, האָבן אָנגעקלאַפּט אין אַלע הערצער. האָבן אָנגעזאַמלט אזוי פיל מלבושים, מעדיקאַמענטן, שפּייזן און געלט. האָבן פאַרלאָדן אַלץ אין א וואַגאָן און זענען אוועק קיין סוליגאַ. ערשט דאָרט, אויפן אָרט, האָבן זיי זיך ערשט באַקאַנט מיט דער אמתדיקער טראַגעדיע: אויף א מאַסאַר-שיף, איינגעריכט צייטווייליק ווי א טראַנספּאָרט-שיף, רילצערנע בעטן פון ברעטער, איינס אויפן אַנדערן, צונויפגעשטופּט, אין אַן ענגשאַפט, 800 יידישע פליטים פונעם היטלעריסטישן גיהנום. צווישן זיי, פיל זקנים, קינדער און עטלעכע מעוברתע פרויען. דאָס אָנקומען פון די צוויי פרויען איז געווען פאַר זיי א נס מן השמים. די אויסגעמאַטערטע האָבן באַקומען כוח, אין זייער נשמה האָט אויסגעשפּראָצט א האָפנונג. נאָך אַכט טעג האָט די שיף אויפגעהויבן דעם אַנקער און שפּעטער מיט עטלעכע טעג זענען די פליטים אָנגעקומען קיין חיפה. 800 יידישע לעבנס זענען גפראַטעוועט געוואָרן פון פאַרצווייפלונג, און מסתמה סונעם טויט, דורך דער האַרציקער טעטיקייט פון דער פרוי שוועפלבערג און איר פריינדין. קיין מאָל האָבן נאָך אזוי ווייניציקע נישט אויפגעטון אזוי פיל פאַר אזוי פיל, ווי אין יענע טעג פול מיט געראַנגלענישן.

די באַפרידיקונג פונעם ערשטן דערפאָלג האָט באַפליגלט די צוויי פרויען, צו וועלכע סע זענען צוגעשטאַנען עטלעכע פריינדינס, האָבן פאַרגעוועצט זייער איידלע טעטיקייט. אין יאַנואַר 1941, נאָכן פאַשיסטישן פּאָגראָם, האָבן זיי צונויפגעזאַמלט געלט, מלבושים און מעדיקאַמענטן פאַר די קרבנות, און א ביסל שפּעטער פאַר יענע וואָס זענען געווען אויף צוואַנג-אַרבעט. מיט באַשיידענע מיטלען און מיט ממשותדיקער אַרבעט, אין דער קיך פון די דאָזיקע פרויען איז אָרגאַניזירט געוואָרן א קאַנטינע, וואו סע האָבן געגעסן אומזיסט טעגלעך יענע וואָס זענען געבליבן אָן עקזיסטענץ-מעגלעכקייטן. צווישן זיי זענען געווען בענוג אינטעלעקטואַלן, אַרטיסטן, מוזיקער, קינסטלער און אַנדערע נויטבאַדערפטיקע.

א גרויסע מצוה געבורט גרויסע כוחות; דער דאָזיקער אמת געפינט זיין באַשטעטיקונג אויך דאָס מאָל. די דאָזיקע גרופּע איבערגעגעבענע מענטשן, צו וועלכער סע זענען צוגעשטאַנען אויך אַנדערע, צווישן וועלכע אויף דער מאָלער מ. ה. מאַקסי, האָבן אָרגאַניזירט די הילף פאַר די דעפּאָרטירטע. די באַדערפענישן זענען געווען אויסערסט גרויס און דראַמאַטיש נייטיקע, און יענע וואָס האָבן פון זייער אייגענעם וויין גענומען אויף זיך די שווערע משא, זענען געווען כולשטענדיק באַוואוסטזיניק פון דעם. סע האָט זיך אָנגעהויבן א פּעריאָדע פון שווערער אַרבעט. „איך בין אַרויף אין אַראָפּ די טרעפּ פון די שטאָקן, אין דער צייט פון קאָמפּלירן דאָס ליכט קעגן דעם באָמבאַרדירן, מיט א לאָמפּטערן אין די הענט, האָב אָנגעקלונגען אין אַלע טירן, כדי נישט אַרויסצולאָזן קיינעם. דער רוב האָט אונדז בלייט געעפנט די טיר און אויך דעם בייטל. סע האָט זיך געפינען צו איינער, וואָס האָט זיך אָנגעשולדיקט אז די זאַכן וואָס זי וואָלט געשאַנקען זענען אוועקגעלייגט אין נאַפטאַליז, האָב איר איר געענטפערט: „איר טראַכט אייך נישט, פרוי, אז איך אָדער איר זאָלן מיר זיך געווען געפינען דאָרט און אַנדערע זאָלן בעטן פאַר אונדז היפּיו וואָס וואָלטן מיר דעמאָלט געטראַכט וועגן אַזאַ ענטפערז".

אזוי זענען צונויפגעזאַמלט געוואָרן פיל מלבושים — פולע וואַגאָנען — וואָס זענען אַרויסגעשטעלט געוואָרן אין א צימער נעבן כאַרטעמפּל, דערנאָך זענען זיי געשיקט געוואָרן פאַר יענע וואָס האָבן זיר אין זיי גענויטיקט.

צום סוף פון דער מלחמה, ווען סע האָט זיך אַנטוויקלט די טעטיקייט פון רעפּאַטריאירן קינדער, יתומים, האָט די פרוי שוועפלבערג און אירע פריינדינס אָרגאַניזירט זייער איינקוואַרטירן אין ספּעציעל אָרגאַניזירטע היימען, און אויך דאָס צופּאַסן פון די קליינע קרבנות צום נאָרמאַלן לעבן. עס איז נישט זעלטן געשען, וואָס טייל פון די יתומים זענען איינקוואַרטירט געוואָרן גאַנצע חדשים אין הויז פון דער משפחה שוועפלבערג גופא.

יענע צייטן זענען שוין לאַנג אַריין אין דער געשיכטע פון דער מענטשליכער געראַנגלעניש, דער טייך פונעם לעבן איז אַריין אין זיין געוויינטלעכן וועג, פאַרזעצנדיק זיין אומאויפהערלעכן רינען. די אומבאַהאַלפענע אָפּגעראַטעוועטע קינדער פונעם זיכערן טויט זענען געוואָרן דערוואַקסענע מענטשן, יעדער איינער מיט זיינע זאָרגן, מיט זיינע פרייד. קיין איינער פון זיי פאַרגעסט אָבער נישט. ער קאָן נישט פאַרגעסן, אז אָט די צווייטע געבורט איז ער שולדיק אין א געוויסער מאָס יענע מענטשן מיט מענטשלעכער האַרציקייט, וועלכע האָבן זייער פיל געווירקט פאַר אזוי פיל מענטשן.

פון רומעניש וו. ט.

אַליעזר שינדלער ז"ל

מיט דער געלעגנהייט פון 85סטן געבוירניאָר פונעם פאַרשטאָרבענעם דיכטער אליעזר שינדלער, פאַרעפנטלעכן מיר פאָלגנדיקע לידער פון דער זאַמלונג „פון סטעפּ און שטוב" דערשינען אין 1922.

דער דיכטער איז דער פאָטער פון הרב אלכסנדר שינדלער, פּרעזידענט פון פּרעזידענטן-קלוב פון די גרויסע יידישע אָרגאַניזאַציעס פון די פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע.

אין דער פרעמד

א שוועסטער האָב איך דינט זי אין דער פרעמד
קומט ווען אהיים זי, שטייט זי גאַנץ פאַרשעמט. —
אָפּגעהאַקט, בצימצום זענען אירע רייד
„א פרישן קאָפּ, א שטיקל זייף, א ביסל גרעט." —

מע בעט זי זעצן — „ניין, זי מוז זיך איילן,"
גייט איר גוט צי שלעכט, וועט זי נישט דערציילן,
ז'מע זי מכבד וויל זי נישט געניסן. —
זיפצט דער טאַטע: „זאָל דאָס נישט פאַרדריסן"?! —

מיין יחוס

נישט פון פאַרמעס איז מיין יחוס מגילה,
מע געפינט דאָרט נישט קיין גרויסע נעמען;
געווען זען' מיינע זיידעס יידן שטילע
פּשוטע, איך וועל זיך גאָר נישט שעמען.

אויף א טאָוול פון אַן אַלטן זהר
סך הכל עטלעכע שורות...
א פּראָסטער דעמבענער טויער
א זכר פון שטילע גבורות...

ייד

אויף טויזנטער עקדות האָסט דיין האַלדז געשטרעקט
אויף טויזנטער מזבחות האָסט דיין בלוט פאַרגאָסן;
טויזנטער פון דורות האָסט צום קאַמף געוועקט
און קיין מאָל פאַר קיינעם דיין ליכט פאַרשלאָסן —

אין טויזנטער פון פייערס האָסט דיין זעל געלייטערט,
אין טויזנטער פון טייכן האָסט דיין גייסט געריינינקט;
דער שכר: די פעלקער האָבן זיך פון דיר דערווייטערט
אויף צלמים דיך געהאַנגען און געפּייניקט. —

א גרויסער פאַטריאַרך

(סוף פון זייט 10)

אז שוין אין ערשטן מאָמענט האָב איך געפונען ביים פאַטריאַרך יוסטיניאַן אַן אָפן האַרץ, מענטשלעכקייט און ליבשאַפט.

מיט זיין גוטהאַרציקייט, מיט זיין חכמה האָט ער געוואוסט אזוי צו טון, אז איך, דער רב, זאָל מיך פילן דאָ אין דאָזיקן פאַטריאַרכאַלישן פּאַלאַץ, גלייך איך וואָלט געווען ביי מיר אין דער היים. און ער, דער פאַטריאַרך, איז געווען ביי אונדז, ביי דער ידישער קהילה, א חשובער און ליבער גאַסט. ער איז געקומען האַלטן רעדעס אין טעמפּל, סיי אין יאָר 1968 סיי אין 1972, ביי אונדזערע פייערונגען ער האָט אונדז אָפּט באַערט מיט זיין באַזוך אויך אויף דער וואַיונונג. ער האָט בייגעטראָגן אז אונדזערע באַציאונגען זאָלן זיין נישט בלויז פּראָטאָקאָלאַרע, אָפיציעלע נאָר אמת ברודערלעכע.

„ואברהם זקן", אָבער אין לשון-קודש האָט דאָס וואָרט „זקן" אויף דעם באַטייט פון „זקן שקנה חכמה", אז „מע ווערט עלטער, ווערט מען קלוגער".

„בא בימים" ער איז געקומען מיט די טעג. אַלע טעג פונעם פאַטריאַרך יוסטיניאַן זענען געווען געווידמעט צו טון בוטס. ער קומט איצט מיט אַלע זיינע טעג, מיט וועלכע ער קאָן זיין שטאָלץ, פון איינעם פון די חסידי אומות העולם.

זאָל דער סיגאָר פון דער רומעניישער אַרטאַדאָקסישער קירך אָנגעמען אונדזערע אויפריכטיקע מיטגעפיל-אויסדריקן, און אונדזערע תפילות פאַר דער רו פון דער נשמה פונעם פאַטריאַרך.

זאָל זיין געבענטשט זיין אָנדענק.

אין דער פרעמד

א שוועסטער האָב איך דינט זי אין דער פרעמד
קומט ווען אהיים זי, שטייט זי גאַנץ פאַרשעמט. —
אָפּגעהאַקט, בצימצום זענען אירע רייד
„א פרישן קאָפּ, א שטיקל זייף, א ביסל גרעט." —

מע בעט זי זעצן — „ניין, זי מוז זיך איילן,"
גייט איר גוט צי שלעכט, וועט זי נישט דערציילן,
ז'מע זי מכבד וויל זי נישט געניסן. —
זיפצט דער טאַטע: „זאָל דאָס נישט פאַרדריסן"?! —

מיין יחוס

נישט פון פאַרמעס איז מיין יחוס מגילה,
מע געפינט דאָרט נישט קיין גרויסע נעמען;
געווען זען' מיינע זיידעס יידן שטילע
פּשוטע, איך וועל זיך גאָר נישט שעמען.

אויף א טאָוול פון אַן אַלטן זהר
סך הכל עטלעכע שורות...
א פּראָסטער דעמבענער טויער
א זכר פון שטילע גבורות...

ייד

אויף טויזנטער עקדות האָסט דיין האַלדז געשטרעקט
אויף טויזנטער מזבחות האָסט דיין בלוט פאַרגאָסן;
טויזנטער פון דורות האָסט צום קאַמף געוועקט
און קיין מאָל פאַר קיינעם דיין ליכט פאַרשלאָסן —

אין טויזנטער פון פייערס האָסט דיין זעל געלייטערט,
אין טויזנטער פון טייכן האָסט דיין גייסט געריינינקט;
דער שכר: די פעלקער האָבן זיך פון דיר דערווייטערט
אויף צלמים דיך געהאַנגען און געפּייניקט. —

פתב-עת

של היהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה, כ"ז ניסן תשל"ז בוקרשט — מספר 389 — דר־שבושן ★

מברק־ברכה

לכבוד האדמו"ר ר' מנחם שניאורזון שליט"א ברוקלין, ניו־יורק

יחד עם כלל ישראל יהדות רומניה מביע בהערצה ובאהבה, לאדוננו מורנו ורבינו הרב הצדיק רבי מנחם מענדל שליט"א, את מיטב ברכותנו ליום הולדת השבעים וחמש.

יהי רצון שיאריך שנים רבות על כסא ממלכתו וינהל רבבות אלפי ישראל במעגלי צדק עד בא משיח צדקנו. אמן.

בידידות כנה ובהוקרה עמוקה

הרב הראשי
ד"ר דוד משה רוזן

בנתיבי חסידות איזביצא־ראדזין

מחשבה ומעשה

סוף מעשה במחשבה תחילה, אבל מעשה ולא תחילתו. תחילתו של מעשה שני מינים לו. אם המעשה הוא פרי המחשבה בה תחילה, המחשבה שאין עליה שום קטרוג, היינו: מצד הנשמה שמהורה היא, וממנה נתעורר הרצון להביא לידי גילוי ו- ביטוי של המחשבה על־ידי המעשה — מעשה זה בידי שמים הוא, פרי המחשבה מלעילא, ועל זה אמרו: הכל בידי שמים ואפילו יראת שמים („מי השילוח" עמ' קז, ד"ה „ותחש שרה"), כי המחשבה תחילה שגרמה למעשה אין שום בריה מבין מה רק ד' לבדו. חלקו של האדם במעשה זה הוא הרצון להביא את המחשבה לידי מעשה. הראשית של המחשבה היא בידי שמים בלבד, ואילו האחרית של המחשבה, המע- שה, הריהי בידי אדם וגם בידי שמים.

ברם, אם המחשבה אינה „בראשית", אלא היא באה מתוך שעיגון רוואת והלב חומד, ומתעורר בו הרצון ל- היאחז בראיה ובחמידה, אפילו כשמתבצעת בו מחשבת עליה, הרי מחשבה זו היא מחשבת סיגול, אינה מאתערותא דלעי- לא אלא מאתערותא דלתתא, מתתחתות. ממילא המעשה הבא מתוך מחשבה זו הוא כרי מחשבה דלתתא; זו שעיגוד רוואת ולב חומד, והאדם כועד לעולם לחשבה ולמעשה כאחד, כי הם פרי רצונו והרהורו.

מכאן שתי המדרגות: מצד אחד הרהור־עבירה קדים מ- עבירה, כי הם מביאים לידי מחשבה פסולה ובמקום שם מחשבת פיגול שם כל האדם ומעשיו פיגולים. מאידך, מחשבה טוהר, כשהיא „ב- ראשית" וממנה הסתעף ה- הרהור, הרצון והמעשה, מחש- בה זו שהיא מחשבת הנשמה שטהורה היא — הקב"ה מ- צרפה למעשה ידי אדם והכל בידי שמים.

ש. ז. שרגאי

יהדות על רגל אחת

מאת שמחה רז

„אבות דרבי נתן"

מסכת קטנה (הידועה בקיצורה גם בשם אדר"נ), שהיא מעין תוספת לדרקי אבות. מסכת זו, הכוללת אגדות, פתגמים ודברי חז"ל, מובאת בסוף סדר נזיקין והיא מיוחסת לתנא ר' נתן הבבלי, בן דורו של ר' מאיר.

אבלות

התנהגותו של אבל והרגשתו הנפשית.

בתלמוד ובספרות הרבנית הנדפדו דינים קובעים לסדר האבלות על בני המשפחה ה- קרובים: אב, אם, אחות, בן, בת, אשה ובעל.

ימי דאבלות מחולקים לארבע תקופות:

„אנינות" — מיום המיתה ועד לאחר ה- קבורה.

„שבעה" — שבעה ימים אחרי הקבורה.

„שלושים" — שלושים יום אחרי הקבורה.

„י"ב חודש" — שנים עשר חודש" אחרי הפסירה.

אבלות רגילה של „שבעה" ו„שלושים" היא על קרובי משפחה ואילו על אב ואם נוהגים כמה מדיני אבלות במשך שנה שלמה.

בימי השבעה אין האבל יוצא מביתו, יושב על שרפרף, אינו נועל נעליים עשויות עור, אינו מתרחץ ואסור בעשיית מלאכה. עם ה- מנהגים הקשורים באבלות יש לציין את אמירת ה„קדיש", ספי האבל. לעילוי נשמת הנפטר, במשך אחד עשר חודשים.

בשבת וחג אין נוהגים מנהגי אבלות ב- פרהסיה, ואין מנחמים את האבלים.

מצווה לבקר אצל האבל ולנחמו. לפני צאת המבקר מבית האבל הוא אומר: „המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לראות עוד".

„אבן העזר"

ההלק השלישי מארבעת חלקי „השולחן העיוך". דן בהלכות אישות (על שם הביטוי: „עזר כנגדו" — המכוון כנגד האשה).

אבן שתיה

סלע טבעי שנמצא בבית המקדש בקודש ה- קודשים.

לפי האגדה נשתת העולם על אבן זו, ומכאן מקור השם; כן היתה על אבן זו עקדת יצחק.

אבר מן החי

אבר שנחתך מבהמה בעודה בחייה.

אבר זה אסור באכילה מן התורה, אפילו לגויים.

אברהם בן אברהם

השם שנוהגים לתת לגר משנימול ונכנס בבריתו של אברהם אבינו.

אוהל מועד

המשכן שהקימו בני ישראל במדבר. האוהל שימש את ארון הברית ובו נועד ה' עם משה.

(ברית עברית עולמית)

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז"ל

ליקט ועיבד הרב יצחק מאיר מארילוס

דורש לפרקים

„יהודה בן טבאי אומר: אל תעש עצמך כעורכי הדיינין" חוק מהשש הפשוט ישנו רקע מוסרי בדבריו. דרכו של כל איש ואיש, באם עובר על פשע וחטאה, הוא מוצא תמיד איזה תח- בולה לתרץ ולהקטין הטאו ופשעו, בדרכם של עורכי הדיינין, אף ביודעם בברור שהנחבע הוא חייב, מוצאים המתלאות בטענות והילוקים לברר צדקו. וכמו כן בנגעי בני אדם ובפשעם, כל אחד ואחד מבקש למעט ולהקטין חטאו. כמו שבירשו מפרשי התורה, הכתוב „וכל יצר מחשבות לבו רק רע" רק לשון מיעוט. לפי דברי הכמינו ז"ל. הגם כי רבה רעת האדם, הוא האדם חושב מחשבות לבו למעט החטא ולא זו הדרך הישר. כמו שמצינו אצל דוד המלך „כי עוני אביד אדאג מחטאתי" (תהילים לח— יט) מראה בזה לא כאלו שמעטין עונם (רק כלשון התלמוד ירושלמי, ברכות יד) רק שי בתורה באה למעט „רק הכסא אגדל ממך" (בראשית מא—מ). רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא, אבל דוד המלך מתאונן „עוני אדאג" מלשון המכילתא, מובא ברש"י (שמות יט—ג) „ותגיד" דברים רקשים כגידין, היינו על עון יהיה מה שיהיה, הוא מחזיק אותו כדבר קשה ואפילו על חטא שמשבעו בשונג, לפי לשון תורתנו הקדושה, הוא דואג. וזה כולל התנא במוסרו: אל תעש עצמך במה ש- נוגע לך כעורכי הדיינין, להפוך בזכותך.

בספר „כנסת ישראל" מהמגיד ד' ישראל נאלמאן, אראדעא.

■

„שמעון בן שטח אומר: הוי מרבה לחקור העדים" (משנה ט). במסכת חגיגה (דף טז) נאמר: שמא יאמר האדם, מי מעיד ביי? אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידין בו.

קורותיו של אדם, היינו, כל מה שנזדמן לאדם בחיי יומיומים, ידע שהוא הכל מהשם יתברך, הכל בהשגחתו וכמו שמספרין מהרבי רבי זושא מאניפאלי טרם שנתגלה, היה נודד ממקום למקום וקרה כי פעם אחת בהיותו בעיר מן הערים והיה יושב בבית המדרש על יד התנור שקוע בהתבודדותו, נכנסה אשה אחת בכתה ושאלה, אם מישהו ראה את בעלה. בעלה עזבה, השאיר אותה עגונה, היא מסתר בבית על פני המדינה לחוששה. בכל מקום היא שואלת עליו ומוסרת את סימניו. כאשר שמע רבי ר' זושא את שאלת האשה, אמר לה: לכי לבית הכנסת אורחים, שהיה קוראין „הקדש" ביפיו, ושם תמצאי את בעלך. וכך היה. היא מצאה אותו שם. ותפלאו האנשים על „המופת" כי רגליו של רבי ר' זושא לא דרכו על סף בית הכנסת אורחים, כי הוא היה ישן בבית המדרש.

ואמר להם הרבי ר' זושא: לא היה בזה כל מופת. אלא בבוקר, בהיותו במקוה, שמע שני אנשים משוחחים וסיפר אחד לחבירו שהיום בא לבית הכנסת אורחים אורח חדש. והיתי תמה: לשם מה באה שמועה זו לאזניי למה קלטו אזני דברים שאין לי בהם צורך ומועלת?

והנה בהיותי מהרהר בכך באה האשה ושאלה לבעלה. מיד הבנתי כי בוודאי אותו האורח ששמעתי עליו היום במקוה, הוא המבוקש. וזה „לא תשא שמע שוא". היינו, שמיעת חינם. ומי שנוהר שלא להאזין לדברים בטלים זוכה לכך, שאין מזמינים לו לשמוע אלא מה שיש בו תועלת וצורך.

בלמדי שגה זו (תשל"ו) מגילת אסתר, בבית הכנסת מלבים בבוקרשט, כדרכי, סיפרתי ל- השומעים עובדה זו והראיתי להם מקור לזה בדברי המדרש, מובא ברש"י מגילת אסתר (פרק ב' פסוק יא) „ומה יעשה בה". זה אחד משני צדיקים שניתן להם רמז ישועה. דוד ומרדכי. דוד שנאמר (שמואל א' יז—לו) „גם את הארי, גם הדוב הכה עבדך". אמר, לא בחינם בא דבר זה לידי, אלא לסמוך עליו להלחם עם עם זה. וכן מרדכי אמר, לא אירע לצדקת זו שתלקח לנכרי אלא שעתידה לקום להושיע לישראל. לפיכך היה מזהיר לדעת מה יהיה בסופה. וזה הוי מרבה לחקור את העדים, שיתן עיניו לפקח על כל מה שאירע לו, יהיה מה שיהיה, חילוני או דתני, הוא שלוב שמימי. הזה שמדגיש השיש „קורות ביתו", כל מה שיקרה לו לאדם, שהמה עדים לזרוז.

המלקט

■

„ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה". הכוונה: ישנם בני אדם שדרכם שלא לגלות צרכם, דוחקם ודאגתם, והתנא אינו מסכים בשיטתם. ראשית, החכם מכל אדם מזהיר ואומר: „דאגה בלב יש, ישחנה" (משלי יב—כה). ודרשו חכמינו ז"ל מקרא זה במסכת יומא (דף עח—א): רב אמי ורב אסי חד אומר: ישיחנה מדעתו, שלא יתמיד דעתו בדאגתו, וחד אומר, ישיחנה לאחרים. ובזה מקיל מעליו דאגתו. וכמו כן אמרו חכמינו ז"ל כמה פעמים בש"ס (שבת סז—א), צריך להודיעו צערו בדבים. ורבים יבקשו רחמים (בטוחים היו חכמינו ז"ל כי בין רבים בוודאי ימצא אחד או שנים שיגיע צערו ללבבם ויכמרו רחמם עליו ויבקשו לעזור לו במה דאפשר בנשמות או ליעץ אותו מה עליו לעשות, והמה שאינם בדאגה יש להם אפשרות יותר להתבונן בדבר. כי דעתם אינו מבולבל כמו דעתו של הדואג). על כן, מי שישב בדד וידום וודאי אם עושה זה לשם שמים, משליך יהבו על הקדוש ברוך הוא ואינו מתאמץ על עצמו ולא על בני ביתו, בזה יש להסכים כי טובה היא השתיקה, אבל מי שאינו במדרגה זו ועוכר נפשו ו- מתאמץ על בני ביתו, בזה לא טובה היא השתיקה כזאת. ועל זה אומר התנא: כל ימי גדלתי בין החכמים, והחכמים ידועים המה במדות ומעלות השתיקה, כמו שמתנה שלמה המלך כמה וכמה פעמים שבחם בזה, במיעוט הדיבור. עם כל זה, לא מצאתי לגוף שבכל פעם יפה השתיקה, עת לחשות ועת לדבר (קהלת ב—ז).

המקלט

■

„רבי אומר: איזה הוא דרך ישרה שיבור לו האדם? כל שיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם" (פרק ב' משנה א) השאלה הזה במסכת שקלים (פרק ב' משנה ב): לפי שאדם צריך לצאת ידי חובותיו בדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר „והיתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר לב—כב). הוא על סדר מרע. ונאמר במשלי (ג—ד) „ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם", הוא על עשה טוב. ואפשר להרחיב ולבאר כי הכוונה כי האדם בעת הרון אור ונתן בכעס עינו, יתהלך ב- משרים. הכל דומה לו דרך ישר הגם שדוב פעמים אחר עשותו מתחרט ולבו עליו דוך, למה לא כבש כעסו. וכמו שהובא בשם האלשיך על מה שסופר בקלא מדוד המלך „ויאמרו אנשי דוד אליו: הנה היום אשר אמר ד' אליך, הנה אנכי נתן את אויביך בידך ונשית לו כאשר יוטב בעיניך, ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט ויהי אחרי כן דיך לב דוד אותו על אשר כרת את כנף אשר לשאול ויאמר לאנשיו: חלילה מד' אם אעשה את הדבר הזה לאדני למשיח ד' לשלח ידי בו (שמואל א' כד—ד). ויש להתבונן, למה לא אמר כן טרם כרת כנף מעילו של שאול? אך באמת גם הוא חשב כי כדין יעשה כשיהרוג אותו, על פי דברי חכמינו ז"ל במסכת סנהד- רין (עב) הבא להורגך השכם להורגו. אך הכל בישוב הדעת, קודם כל ינסה. ואיך? יכרות כנף בגדו של שאול. וידוע שכל איש נקי תמים ובר לבב, כאשר יעשה דבר שאינו נכון, מיד מעצמו תפעם רוחו בקרבו ונפשו מרה עליו ואף על פי שהוא אינו רואה המזל שלו רואה (בלשון הש"ס: „אף על גב שאינו לא חזי מזלה חזי) מגילה ג—א. ובאם עשה דבר טוב ויאה ישמח לבו בקרבו ובזה יווכח באם יתחרט על כריתת הכנף, אזי לא נכון מה שעשה, ובאם לא יתחרט עליו לשמוע עצת אנשיו להורגו אף כאשר הכה אותו לבו הטהור, מיד אמר „חלילה לי מד' אם אעשה" מה שאתם יועצים אותי לעשות עולל. וזה שמדגיש התנא, ותפארת לעושה, היינו אף אחד שיעשה לא יתחרט ולא יכה לבו. ועוד אופן אחר יש להמציא מלשון המשנה: דרכו של אדם הוא, כי כל מה שהוא עושה הוא משוכנע כי הוא בישרות ועל פי התורה. היינו כמצווה עליו אבל אחרת היא דעת התנא. וכמו שאמרו בפרק ד' משנה יח „ואל בינתך אל תשען", וכמו כן החכם מכל אדם „ותשועה ברוב יועץ" (משלי יא—יד), ויתיעץ עם אחרים כי אין אדם רואה נגעי עצמו, ודרך כל איש ישר בעיניו, וזהו כוונת רבי מהמשנה שלנו: איזו הוא דרך ישרה שיבור לו האדם, ואיך אפשר לו לידע אם הוא באמת ישר, הלא בעיניו כל מה שהוא עושה הוא ישר? לזה מיעץ, כמו שאמרנו כל שהוא תפארת לעושיה, היינו שאינו מתחרט אחר העשיה, מתפאר בה, ובזה יווכח שנכון מה שעשה. ושנית, ותפארת לו מן האדם, אל יסמך על עצמו רק אזנך תשמענה מה שהבריות אומרים על מעשיך אם גם הם מפארים ומשבחים אותך בזה.

רעיונות מעובדים מספר „כנסת ישראל"
ע"י המלקט